NEMZETI NŐNEVELÉS.

VIII. ÉVFOLYAM. 1887. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK SZERVEZETÉNEK MÓDOSITÁSÁRÓL.

(Második közlemény.)*

A felsőbb leányiskola mennyiségtani anyagára nézve főbb vonalakban elmondottam észrevételeimet a mult füzetben; röviden jeleztem a tanítási anyagnak azon részeit, melyek a tanítás eredményére nézve veleményem szerint nemcsak hogy nélkülözhetők, de egyáltalában szükségtelenek. Czélom ezúttal a mennyiségtani anyagnak osztályonkint való felosztására nézve kifejteni nézeteimet.

Évről-évre tapasztalom, hogy az elemi iskolákból fölvett növendékeink legnagyobb része nem kellőleg jártas a négy alapműveletnek egész számokkal való végbezvitelében sem; a kivonást nagy ügygyel-bajjal, az osztást alig tudják hibátlanul végrehajtani; szóval, hogy alapjuk ingadozó. A felsőbb leányiskola első osztályában az egész számokkal való négy alapműveleten kívül a közönséges és tizedes-törtek ismertetése s az alapmíveleteknek ezekkel való begyakorlása képezi a tanítás anyagát. Hogy ezt az anyagot egy évfolyam alatt, hetenkint két órán (mert egy órát a mértan tanítására kell leszámolnunk) elvégezhessük, itt is elsietjük a dolgot; úgyszólván külső simítást teszünk csak az elemi iskola negyedik osztályában épített tudási alapon a nélkül, hogy azt kellőleg megerősíthetnők; pedig, ha valahol, úgy a számításban szükséges az alaposság s pontosság, a mire csakis szorgos gyakorlás útján juthatunk. Különösen szükséges a gyakorlás épen az alapműveletekben, a melyekkel úgy az iskolai, mint a gyakorlati élet bármily viszonyai közt léptennyomon találkozunk. Ezeknek kivitelében növendékeinknek biztos-

* Az első közleményt l. a márcziusi füzetben 96—104. l.

ságot kell szerezniök, s ezért erre nagy gondot kell fordítanunk s az idő kimérésével sem lehet fukarul bánnunk.

Igaz, hogy a tanterv értelmében a második osztályban ismételjük ezt az anyagot, de az ismétlés nem pótolhatja ki soha eléggé azt, a mit az első tanúlás alkalmával elmulasztottunk; azért, mert az ismétlésre fordított idő nem elég arra, hogy megérlelje mintegy a tanítás gyümölcsét. Ezért nem látom okát annak, hogy miért halmozzuk össze ezt az anyagot az első osztály végezni valói közé. Erre az anyagra, ennek kellő begyakorlására okvetlenül több időt kell szánnunk, ha azt akarjuk, hogy a föladványok mechanikus végrehajtásában kellő ügyességet sajátítsanak el növendékeink s ha azt akarjuk, hogy az egyes számolási módok tanítása közben ne kelljen efféle akadályokkal is megküzdenünk. Tanulmányoztam több szász, würtembergi és franciaországi felsőbb leányiskola értesítőjét; ezekből látom, hogy az ottani gyakorlat támogatja ebbeli meggyőződésemet. Ezek mindegyikében két évfolyamot szánnak ennek az anyagnak, néhol még a harmadik évfolyamra is átviszik.

Mindezeket figyelembe véve, a négy alsó osztályra kijelölt *számtani anyag* következő beosztását vélném helyesnek:

Első osztály: Tizes számrendszer. Egész számok kiírása, kimondása. Az egész számokkal való négy alapművelet. A métermértékek ismertetése. Időfelosztás. A törtek tanítását megelőző ismeretek; a számoknak tényezőkre való bontása, számok osztathatósága, közös többes kikeresése. A közönséges törtek fogalma.

Második osztály: A közönséges és tizedes törtekkel való négy alapművelet begyakorlása. Viszonyok és arányok. Egyszerű hármas szabályhoz tartozó föladványok megfejtése arányszámolással és következtetéssel.

Harmadik osztály: Összetett arányszámolási példák. Perczentszámolás. Egyszerű kamat-számolás.

Negyedik osztály: Arányos osztás. Elegyítés-számolások. A hazai és legnevezetesebb külföldi pénznemek ismertetése s értékük átszámolásának gyakorlása. A részvénytársaságok, takarékpénztárak és biztosító intézetek alakúlásának s czéljának ismertetése főbb vonalakban.

Ötödik osztály: A betűszámtan elemei. A négy alapművelet betűszámokkal. A közönséges számokkal való számolásból: a két utóbbi évfolyamban tanult anyag kibővítése.

Hatodik osztály: Kamatos-kamatszámolás táblázatok segélyével. Háztartási költségtervek készítése A megelőző osztály anyagának bővítő ismétlése.

A mértan tanítási anyaga az első osztályban egészen, a második osztályban nagyrészt azonos lévén a rajz tanítási anyagával, ez osztályokban a mértan a rajzzal egybekapcsolható lenne, annyival is inkább, minthogy a tanításnak e fokán mértani levezetésekről, mathematikai bebizonyításokról úgy sem lehet szó, s a szerkesztéseket természetszerűleg meg kell előznie a mértani alapfogalmak, az idomok főbb tulajdonságai ismeretének. Eddig e két osztályban való mértan-tanításunk úgyis csak erre szorítkozhatott, s igy jóformán annyiban különbözhetett csak a mértan tanítása a mértani rajz tanításától, hogy más tanár kezelte; ez pedig nem vezet alapossága s több bajt, mint hasznot csinál. Mindezeket egybevetve nézetem az, hogy a tulajdonképeni mértan-tanítást a III. osztályban kezdjük támogatva azon ismeretektől, melyeket növendékeink a két megelőző osztályban szereztek a rajztanulás közben; ugyanitt taníthatnók a közéletben legtöbbször előforduló idomok területére vonatkozó számításokat; szóval, ez osztály anyaga lenne az I. és II. osztályban elsajátított ismeretek kibővítése s a főbb idomok területének kiszámítása. A IV. osztályban megmaradhatna a most előírt anyag a stereometriából, a gyakrabban szereplő egyszerűbb mértani testek ismertetése, felületüknek és köbtartalmuknak kiszámoltatása. Célszerűnek vélném a mértani tananyag rövid ismétlését a VI. osztályban nem külön, hanem a rendes számtani órákon egyes, vonatkozó föladványok kapcsolatában.

A természettudományok anyaga oly módon van felsőbb leányiskolai tantervünk szerint beosztva, hogy az első osztályra természettan, a másodikra és harmadikra természetrajz, a negyedikre vegytan, ásványtan, az ötödikre és hatodikra természettan esik. E beosztással — értem, hogy a természettan az első osztályban taníttassék — több szempontból nem lehet kibékülnünk; nem találok okot, a mely

mellette szólna, hacsak azt nem, hogy a természetrajz tanításában meglegyen a kellő folytonosság, de ez az ok nem kielégítő. Elkerülhetlenül szükségesnek tartom, hogy az állat- és növénytan tanítása mindjárt az első osztályban kezdődjék; itt tanítunk földrajzot s tanításunk közben szólunk egyes vidékek állatvilágáról, terményeiről, s legfölebb felületesen szemléltetjük ezeket a nélkül, hogy ismeretésükbe bocsátkozhatnánk, mert ha belebocsátkozunk, akkor messze térünk tanításunk valódi czéljától, ha nem bocsátkozunk, akkor csak neveket s nem fogalmakat jegyeztetünk meg növendékeinkkel. E mellett még az az érv is szól, hogy sokkal könnyebb e fokon álló tanulóknak természetrajzot, mint fizikát tanítani, bár milyen elemi, egyszerű módon tanítjuk is s bár csak azon természeti tüneményekből indulunk is ki tanításunk közben, melyek közvetlenül a gyermek szemléleti körébe esnek. A természeti tünemények magyarázata már némi szellemi érettséget kíván; első sorban alapos megfigyelőképességet s elvont dolgoknak megítélni tudását, milyenek a tünemények ok- és okozati viszonyai is. E képességekkel az első osztálybeli gyermek nem bírhat; sokkal egyszerűbb dolog neki szemlélhető tárgyak sajátos jegyeit megfigyelni, fölismerni, megjegyezni, a milyenek a természet tárgyai. Ezenkívül a magyarázatok közben sem fordul elő lépten-nyomon (értve a magyarázó szavakat) annyi új fogalom, mint a természettan tanításánál, a melyeknek egyenkint való magyarázata minduntalan elvonja a tanítót tulajdonképeni czéljától.

A felhozott okok a mellett szólnak, hogy az állat- és növénytan tanítása előzze meg a természettanét s eszerint az első két osztályban taníttassék; míg az első osztályból kiszorult természettan helyet találna a harmadikban, a hol az elemi, körülbelül oly módon tanítatnék, mint a polgári iskola harmadik osztályában jelenleg. Igaz, hogy ekkor meg volna szakítva a természetrajz egyes ágainak tanítása, de miután ezek annyira külön váltak úgyis, hogy akár külön tantárgynak tekinthetők, nincs miért egymásra következő évfolyamokban tanítanunk a természet három országának anyagát.

Magának a tanítási anyagnak egyes részekre való osztása ellen alig lehet kifogásokat tennünk; a tanterv által a II. osztályra kiszá-

bott anyag képezhetné az I. osztály anyagát, a III. osztály mostani anyaga a II. osztályét. Némelyek sokalják ugyan, hogy egy évfolyam téli hónapjaiban tanítsunk a hüllők, kétéltűek, halak s a gerinctelen állatokról s ezért kifogásokat tesznek e beosztás ellen. Kétségtelen, hogy a természetrajz, különösen a növénytan tanítása nemcsak az értelem, hanem a kedély, az érzelemvilág művelésének hatásos eszköze s azért rendkívül nagy gonddal, még nagyobb tárgyszeretettel, lelkesedéssel kell tanítanunk, hogy mint a nevelés eszközét is eredménynyel használhassuk föl, de nem föltétlenül szükséges, hogy sokfélét s az egyes egyedekről sokat, nagyon részletesen tanítsunk. Arra kell törekednünk, hogy fölébreszszük a gyermekben az érdeklődést a természet tárgyai iránt; hogy legyőzzük benne az ellenszenvet, ideges félelmet, irtózást, melyet egyes állat iránt táplál s legyőzzük benne a természet fönségét meg nem értő közönyt, mely vagy a tudatlanság, vagy az üres szív bizonyítéka; hogy képessé tegyük megfigyelni, észlelni valamely természeti tárgyat vagy jelenséget s így képesítsük az önmunkálkodásra; hogy az életben hasznára szolgáló ismereteket nyujtsunk neki. Ha ennyit elért az iskola, teljesen eleget tett feladatának, s hogy ennyit elérhessen, nem tudományos rendszereket kell tanítania, nem tudományos észlelésekkel s kutatásokkal foglalkoznia; részletesen nem szükséges sok növényt, sok állatot megismertetnie, csak az egyes csoportok jellemző tulajdonságait kiválóan magukon viselő főbb egyedeket s erre ha nem sok is, de elég a kiszabott idő.

Mindenesetre kivánatos lenne, hogy minél többet, minél behatóbban tanítsunk leányiskoláinkban is, de ha a jelenleg megszabott tanórák számának szaporításával érhetnők ezt csak el, maradjunk meg inkább a kevesebb mellett. A felsőbb leányiskolának nem lehet föladata anélkül sem, hogy tudományt adjon növendékeinek, hanem ismeretet, tanulási kedvet és a tanulásra képességet, szóval, hogy lehetőleg tágítsa a szellemi látás-határt. Lesz alkalmuk még felsőbb leányiskolát végzett növendékeinknek az életben akár olvasás, akár hallomás útján ismereteik körének kibővítésére; az iskola nevelje őket arra, hogy az alkalmat el ne mulaszszák, sőt keressék a művelődésre, tanulásra.

A természetrajzi anyagnak a tanterv szerinti beosztása — különösen, ha a II. osztály anyaga az I. osztálynak, tehát még kevesebb készültségű gyermekeknek adatnék át, egészen alkalmas így, a mint van, hogy az anyag kisebb fele essék az I. osztályra. A természettudományok terén észrevehető óriási haladás, az általános érdeklődés, mely iránt mutatkozik, de főleg a mindennapi életben való szükségességük arra utal bennünket, hogy a természettan ne csupán egy évfolyamban, pl. a III. osztályban, hanem még a felsőbb osztályokban is elővétessék részletesebben, behatóbban, mikor már a növendék értelmi színvonala magasabb s a dolgok mélyére hatni képes. Ezért kívánatos lenne, hogy a természettani anyag megmaradjon az V. és IV. osztályban alapjában a megelőző beosztás szerint; a kozmografiát lehetne talán ez osztályokban a fizikához kapcsolni, mi által talán egy kis idő megtakarítás volna eszközölhető.

A háztartástan mint tantárgy, nem foglalta el még iskoláinkban azt a helyet, melyre fontossága kijelöli; a társadalom kicsinyléssel veszi az iskola ebbeli legbuzgóbb törekvéseit; a növendék otthon és társaságokban fitymálással, gúnynyal hall beszélni róla s épen ezért nem veszi maga sem eléggé komolyan. Az iskolának annál inkább kell gondoskodnia arról, hogy a kicsinylő megjegyzéseket elhallgattassa s hogy ez, a mi népünk anyagi gyarapodása tekintetében annyira megbecsülhetlen értékű tárgy tanításának hatása ne csak a jelen, nevelésünk alatt álló nemzedékre, hanem az egész társadalomra kiterjedjen; azt pedig czélszerű tanítás-móddal érhetjük el. Ne gyakorlati ügyességeket tanítsunk a háztartástanból, melyek megtanítására a legjobb mester a család s legjobb mód a gyakorlat — hanem a háztartás vezetésének tervszerű módját ismertessük meg; az időnek, pénznek és egyéb javaknak helyes, takarékos fölhasználását; a jó háziasszonynak kötelességeit önmaga, családja. hazája s a társadalom iránt, azaz adjunk képességet arra, hogy egykor felelősségöknek teljes tudatával teljesíthessék háziasszonyi föladatukat növendékeink.

Tantervünk a háztartástani anyag meghatározásában ezt az elvet követi s így a mennyiben kívánalmaink lehetnének e tárgyra nézve, azok nem illethetik a tantervet, csupán a tanítási eljárást; a

tantervben csupán a tananyagnak részletesebb kifejtése lenne ajánlatos, az itt kétszer s más helyeken is előforduló stb. helyett, mi alatt mindenki értheti azt és annyit, a mi és a mennyi neki szükségesnek tetszik.

Kérdésbe jöhetne még itt, hogy melyik osztályra tegyük a háztartástani anyagot? Ha a polgári iskolákkal való összhangzásbahozás szempontjából veszszük a dolgot, mint többek nézete szerint óhajtandó, akkor a negyedik osztályra kellene tennünk; de a tárgy hatásának szempontjából legjobb lenne azt mostani helyén, az ötödik osztályban hagyni, hol inkább megvan az érdeklődés a ház vezetése s a háziasszony teendőinek megismerése iránt, hol a fölfogás hasonlíthatlanúl komolyabb, mint a negyedik osztály még gyermekszámba menő leányaiban.

*

Az elmondottakban vázlatosan jeleztem a felsőbb leányiskoláknak részint szervezetében, részint tanítás-módján és tantervén nézetem szerint kívánatos változtatásokat e három tárgyra nézve. Mindnyájunknak forró óhajtása s így az enyém is, hogy ez intézményünk fölvirágozzék s a nemzetnek meghálálhassa a reá fordított áldozatokat s hiszem, hogy tettel is rajta leszünk. Közoktatási kormányunk éleslátása meg fogja látni a szervezetben előforduló hiányokat s páratlan buzgalma mielőbb orvosolni is fogja azokat. Tegyük meg mi is, mit tőlünk várhatnak csupán, a tanításmódban igyekezzük megtalálni a legczélhozvezetőbb utat, hogy iskoláink előkelő helyet foglalhassanak el a többi nemzetek hasonló rendeltetésű iskolái közt, mert nagyon igaz Jules Simonnak az az ismert mondása: «a nép, melynek legjobb iskolái vannak, az első nép; s ha ma nem az, az lesz holnap.»

(Budapest.) Thuranszky Irén.

AZ ÁLLAMI FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK.

Az állami felsőbb leányiskoláknak, daczára rövid fennállásuknak, már is negyedik, illetve a budapestinek ötödik tanterve készül; ezen új tantervek és szervezetek gyakori változtatása indokát találja ez iskolák továbbfejlesztésében. Így legújabban a felsőbb leányiskolák ügyében 1887. január 7-én ismét tanácskozást tartottak a közoktatási miniszteriumban, Trefort Ágoston miniszter úrnak elnöklete alatt. E tanácskozás eredményéről igen keveset tudunk; a lapokban itt-ott olvastuk, hogy a nevezett iskolák tantervének és szervezetének revíziójáról s a többi nőnevelő-intézetekkel való összhangzásba hozataláról volt szó. Hogy mennyiben akarnák a felsőbb leányiskolákat a többi nőnevelő-intézetekkel kapcsolatba hozni. ezt az egyet kénytelen vagyok bevallani, nem értem, hacsak a VI. ker. Andrássy-úti polgári tanítónőképző-intézetet nem értik alatta, mert legnagyobbrészt valóban onnét kapják a felsőbb leányiskolák tanítónőiket. A mi pedig a tanterv és a szervezet revízióját illeti, azok valóban változtatásra szorulnak, nem ugyan egészben, hanem azoknak csak egyes paragrafusai. Egyet azonban mindenekelőtt meg kell jegyeznem, hogy a felsőbb leányiskolák új tantervének és szervezetének készítésénél, illetve azok megbeszélésénél még soha sem volt jelen egyetlen egy vidéki felsőbb leányiskolai igazgató vagy tanár sem, pedig szerény nézetem szerint ezeknek is volna valami szólni valójuk az ilyen fontos dologhoz, de sőt határozottan ezek volnának hivatva az egyes vidéki felsőbb leányiskolák szükségletét, illetve szerzett tapasztalatait és észrevételeit a legilletékesebb fórum előtt előadni.

Szerény tehetségemhez képest óhajtom ez alkalommal a felsőbb leányiskolák szervezetének és tantervének revíziójára vonatkozó tapasztalataimat és észrevételeimet közzétenni.

Kezdem mindjárt a dolgot a közokt. miniszterium 1885. évi aug. 25-ik napján 32,561. sz. a. kiadott «Az állami felsőbb leányiskolák szervezeté»-nek első paragrafusával. Ezen első paragrafus bekezdésébe ismét felvétetni kívánnám azon régi passzusnak a tartalmát, mely az előbbi szervezetekben bent volt, de az itt említettből, nem tudom mi okból, kimaradt, hogy t. i. a felsőbb leányiskolák, középiskolák; hogy ez által minden zavar és összetévesztés a többi felső népiskolákkal szemben kikerültessék.

A 2. §-ban: a rendkívüli tantárgyat, az angol nyelvet és irodalmat kihagyandónak tartom (utóbb indokolni fogom, hogy miért). A tanórák heti óraszámát a tanulókra nézve, a testgyakorlaton kívül, az alsó három osztályban 24, a három felső osztályban legfölebb 22, s a fakultativ tantárgyak idejével együtt pedig 28 órában vélem megállapíttatni.

A 3. §-nak első bekezdése szintén változtatást igényel; remélhető, hogy az meg is fog történni; erre nézve különben már elmondtam nézeteimet a «Közoktatás» 1886. évi január 10. és 17-én megjelent számaiban. Továbbá megkívánnám jegyezni e §-ban azt is, hogy minden teljes és nem teljes felsőbb leányiskolánál az igazgató, igazgatónő, tanárok, tanítónők stb. heti hány óra tanítására kötelezhetők, mert ez sok kellemetlen inczidensnek venné elejét.

A 4. §. a tantervet foglalja magában; lássuk ezt is. A hit- és erkölcstanra nézve egyes vallásfelekezetek intézkednek, s így ehhez semmi hozzászólásom nincsen. A magyar nyelv és irodalomra nézve megjegyzem, hogy én az I. osztályban heti 5 órát elegendőnek tartok; a többi osztályban maradjon a régi óraszám. A tananyag beosztására nézve nincs különös megjegyzésem.

Az idegen nyelvek tanítását illetőleg, nézetem az, hogy én e nyelvek oktatásánál legjobbnak a direkt módszert tartom, s ennek használatát kívánnám is. Hogy a franczia nyelvnél egyes osztályokban kevesebb órát vettem fel, az az általam ajánlott leszállított heti óraszámban találja magyarázatát; de különben ez az óraszám még oly nagy, hogy a mostani tananyagot kényelmesen lehet ez óraszám mellett elvégezni. Az angol nyelvet és irodalmat pedig még mint rendkívüli tantárgyat sem tartanám helyesnek a felsőbb leány-

iskolák tantárgyai közt meghagyni; mert három idegen nyelvet egyszerre tanítani, az egy kissé sok; elég a német és a franczia; csak ezeket tudják jól a növendékek elsajátítani.

A történelemre nézve azon megjegyzésem van, hogy én az I. osztály történelmi tananyagát egészen akarnám elhagyni és pedig nem csak azon okból, hogy a növendekek ez osztályban túl vannak terhelve, hanem azért is, mert még a magyar nyelvvel is kell küzdeniök, már pedig a történelem tanulásához meglehetős folyékony nyelvezet szükségeltetik. Nézetem az, hogy az I. osztályban minél kevesebb tantárgy legyen, hogy így a növendékek ne legyenek túlterhelve és hogy könnyebben elsajátíthassák a magyar nyelvet. E szerint én a történelmet a következőképen gondolom beosztani: A II. oszt. tananyaga legyen: A magyarok története röviden (a mostani I. oszt. tananyaga); a III. osztályé: Az ókor; a IV. osztályé: A középkor és az újkor első fele; az V. osztályé: Az újkor másik fele és a legújabb kor történelme; a VI. osztályé: Magyarország történelme részletesebben.

A földrajzra nézve azon észrevételem van, hogy a csillagászati és a földrészek természeti viszonyainak összehasonlító földrajzát egészen elhagyandónak tartom. Az I. osztályban azonban felvétetni óhajtom a természettani földrajz rövid tárgyalását, s pedig úgy, hogy ez vagy a politikai földrajz tanítása előtt, vagy ezzel párhuzamosan heti 1 órában oktattatnék; ez a természettani földrajz egyuttal hivatva lenne az I. osztályban eddig külön tantárgyként előadott természettani tananyagot pótolni. Ehhez hozzájárulna még az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza heti 2 órában, illetve, ha a természettani földrajz ennek megelőzőleg taníttatnék, akkor heti 3 órában. A II. osztályban Európa földrajzához (osztrák-magyar monarchia földrajza természetesen elmarad) még Ausztrália földrajzát is hozzávenni jónak látom. A III. osztályra maradna Ázsia, Afrika és Amerika földrajza. De új tantárgyként jónak vélem a VI. osztályban Magyarország politikai földrajzát felvenni, hogy ez osztály növendékei azt, a mit az I. osztályban e tárgyból tanultak, ismételjék, illetve e tárgyban való ismereteiket tökéletesítsék; annál is inkább gondolom e tárgyat ezen osztályban taníttatni,

mert ép ez osztályban újból tárgyaltatik Magyarország történelme is.

A számtani és mértani tananyagot némileg leszállítani és az egyes osztályok közt arányosabban beosztani óhajtanám. E szerint az I. osztálynak tananyagát képezné: *a)* A számtanból: A négy alapműveletnek alapos ismertetése egész számokkal, tizedes és közönséges törtszámokkal. A métermérték ismertetése. *b)* A mértanból: Pont, vonal, szög. Egyenközű vonalak. Háromszögek, négyszögek és sokszögek főbb tulajdonságai és szerkesztése. A II. osztály tananyaga volna: *a)* A számtanból: Időszámolás. Számolási rövidítések. Rövidített szorzás és osztás. Arányok és aránylatok elemei. Hármasszabály. *b)* A mértanból: Az idomok összeillősége és hasonlósága. Az idomok egymásra való átváltoztatása. Az idomok területének meghatározása. A III. osztályé volna: *a)* A számtanból: Az olasz számolási mód. Perczent-számítás. Határidő-számolás. Kamatszámolás. Göngysúly. Egyszerű lerovat-számítás. *b)* A mértanból: A kör és annak főbb tulajdonságai. A körbe és a kör körül írt szabályos sokszögek. A kör kerülete és területe. A IV. osztályé volna: *a)* A számtanból: Biztosítási ügy. Ráfizetmény. Egyszerű és összetett társaságszabály. Elegyítésszabály. Összetett hármasszabály. *b)* Mértanból: Az egyenes oldalú testek, henger, kúp és gömb ismertetése és főbb tulajdonságai. Az V. osztályé volna: *a)* A számtanból: Az állampapirok értékeinek kiszámítása. A váltók lerovatolása. Lánczszabály. A hazai és legfontosabb külföldi pénzek és mértékek ismertetése és átszámítása. *b)* A mértanból: A hasáb, gúla, kúp, henger és gömb felületének és térfogatának kiszámítása. A VI. osztályé volna: A betűszámtan elemei. A négy alapművelet egész és törtszámokkal. Hatvány és gyök. Elsőfokú határozott egyenletek egy és két ismeretlennel.

A természettudományokra nézve azon észrevételem van, — a mint azt már fent megjegyzém — hogy én az I. osztály természettanát — mint külön tantárgyat — egészen elhagyandónak tartom; ez némileg különben ez osztályban pótolva volna a természettani földrajz felvétele és rövid tárgyalása által. A II. és III. osztály természetrajzi tananyagát illetőleg, akármennyire szeretném is ezen

tantárgy óraszámát szaporítani; de ezt egyrészről a leszállított óraterv nem engedi, másrészről ne hogy újból túlterheltetéssel vádoltassunk, inkább maradjon úgy, a hogy most van. A IV. osztály tananyaga volna: A szervetlen és szerves vegytan. — Az egészségtant én már az V. osztályban óhajtanám taníttatni s pedig először azért, mert közvetlenül következnek a természetrajzi és vegytani tananyag tárgyalása után, másodszor pedig azért, mert ez roppant fontos tantárgy a leánynövendékekre nézve és az V. osztályban mégis csak több tanuló van még mint a VI. osztályban, s így azt többen tanulhatják; az V. oszt. növendékeinek értelmi képessége már olyan, hogy azok képesek felfogni e tantárgy nagy fontosságát. — Az V. és VI. osztály mostani természettani tananyaga, valamint a VI. oszt. neveléstana is változatlanul megmaradhatnak.

A háztartástan és nemzetgazdaságtannak mint külön tantárgynak tanítását, én elhagyandónak vélem, e helyett legjobb volna, ha ezen tantárgyak legszükségesebb részei a kézimunka óráinál — munkaközben — megbeszéltetnének, s pedig a IV. és V. osztályban a háztartástan és a VI. osztályban a nemzetgazdaságtannak néhány főbb pontja.

A könyvviteltan maradjon el, hiszen a felsőbb leányiskolai növendékek alig ha lesznek könyvvivők; a melyik pedig lesz, az úgy is megtanulja.

A szépírás csak az I-ső osztályban volna előadandó heti két órában; ezen osztályban adassék meg az alap e tárgyban, a többi osztályban a növendékek úgy is gyakorolják az írást a feladványok készítésénél.

A rajzot nézetem szerint szorosabb összhangzatba kellene hozni a mértannal, esetleg a mértani rajzot a mértannal egybekapcsolni. A többi tantárgyakra nézve nincs semmi különös észrevételem.

E szerint az általam ecsetelt tanóra-terv a következő volna:

Az állami felsőbb leányiskolák óra-terve.

Osztályok	Vallástan	Magyar nyelv	Német nyelv	Franczia nyelv	Földrajz	Történelem	Számtan és mértan	Természetrajz	Vegytan	Természettan	Egészségtan	Nevelástan	Ének	Rajz	Szépírás	Kézimunka	Testgyakorlat	Összesen	Észrevételek
I.	2	5	3	—	3	—	3	—	—	—	—	—	2	2	2	2	2	26	—
II.	2	4	2	2	2	2	3	2	—	—	—	—	1	2	—	2	2	26	—
III.	2	4	2	3	2	2	2	2	—	—	—	—	1	2	—	2	2	26	—
IV.	2	5	3	4	—	2	2	—	3	—	—	—	1	2	—	2	2	28	A torna és ének fakultativ
V.	2	5	3	4	—	2	2	—	—	2	2	—	2	2	—	2	—	28	A rajz, ének és kézimunka fakultativ
VI.	2	5	2	4	1	2	2	—	—	2	—	2	2	2	—	2	—	28	A rajz, ének és kézimunka fakultativ
	12	28	15	17	8	10	14	4	3	4	2	2	9	12	2	12	8	162	—

Az egyes osztályok heti tanóráinak leszállítása és némely tantárgynak elhagyása — a mint már említém — abban leli magyarázatát, hogy én semmiképen sem akarom a növendékeket, sem a sok heti óra eltartásával, sem a tantárgyak nagy halmazával túlterheltetni.

A rendtartási és fegyelmi szabályok 5. §-át illelőleg szintén óhajtanám, ha a magas kormány részletesen körülírná azokat a pontokat, melyek az 1883. t. cz. II. fejezetében foglaltak értelmében, a felsőbb leányiskola tanáraira és tanítónőire vonatkoznak.

A 7 §.-ban kifejtettek közé egyszersmind szeretném felvétetni a módszeres tanácskozmányokat is, illetve a tananyag kimutatásának idejét és miként tját. — Itt egyúttal megjegyzem, hogy fölötte szükségesnek és kivánatosnak tartanám azt, ha a magas miniszterium a felsőbb leányiskolák számára is dolgoztatna ki olyféle «utasításokat», minőket a gimnáziumok és reáliskolák számára készíttetett, a melyek ott már a legjobb sikerrel használtatnak.

Ugyancsak a 18. és 19. §-t szeretném preciziroztatni, illetve határozottan megállapítani, hogy az iskolai év mely naptól mely napig tart; mert az a junius közepe oly határozatlan valami, a mi már sok kellemetlen félreértésre adott alkalmat.

A 24. §. is bővebb értelmezést igényel; mert némely állami felsőbb leányiskolában minden tantárgyból egyszerre tartanak évi vizsgálatot, míg másutt szakok szerint különböző napokon — különböző osztályokban — tartatik meg a vizsgálat; én — nézetem szerint — az utóbbit helyesebbnek tartom; jó lenne, ha ez is szigorúan körülíratnék.

A 32. §-t annyiban óhajtanám preciziroztatni, hogy ha a magas kormány meghatározná, vajjon a vizsgálati díjak csakis a vizsgáló tanárokat, ide értve az igazgatókat is illetik, vagy pedig e vizsgálati díjak szétosztásában az egész tanártestület is részesülhet; vagy vajjon a díjak csak az examinált tantárgyaik száma szerint, vagy az összes tantárgyak szerint (ide értve a rajzot, kézimunkát, szépírást, éneket és testgyakorlatot is, miután ezen tantárgyak csak némelyike, az is csak ritka esetben, néha examináltatik) osztandók szét; mert már ez is sok kellemetlenséget okozott.

A 34. §-ban levő és a magaviselet jelzésére szolgáló fokozatot szeretném még egygyel megtoldani s pedig: szabályszerű fokozattal; e szerint ezen fokozatok volnának: jó, kielégítő, szabályszerű és nem szabályszerű. Mert három fokozat nagyon kevés a magaviselet megállapításánál.

A többi paragrafusokra nincs megjegyzésem.

(Trencsén.) Gúta József.

KARACS TERÉZ ÉLETÉBŐL.*

Karacs Teréz 1808-ban ápr. 18-án született Pesten, a Józsefvárosnak ama régi épületében, a melynek helyén jelenleg a gróf Degenfeld-féle palota áll az Eszterházy-utczában. Bölcsője fölött az isteni gondviselés jóvoltából a magyar kulturának két derék munkása őrködött: *Karacs Ferencz*, a művész, és felesége *Takács Éva*, az éles eszű magyar írónő. Gyermekkorát és ifjúságának éveit oly családi körben élte át, a melyben otthonosan érezték magokat azok közül is igen számosan, a kiknek nevét nemzetünk újjászületésének úttörői közt ma is kegyelettel emlegetjük.

Karacs Ferencz ritka általános és alapos műveltséggel biró magyar művész volt, a ki 11 éves korától 24 éves koráig a hírneves debreczeni főiskolában végezte a tanulmányokat és miután Margitán 3 évig mint rektor működött, művészi hajlamától követve 1792-ben a pesti kir. tudományos egyetemet látogatta, hogy a mérnöki pályára készüljön. Itt elsajátítván a rézmetszést is, hogy magát minden irányban minél tökéletesebben kiképezze, Bécsbe költözött; de már 1795-ben ismét visszatért hazánkba, daczára annak, hogy egyes befolyásos szakférfiak, a kik benne a kitünő tehetséget fölismerték, őt külföldre édesgették volt. A hazájához ragaszkodó ifjú művész Pesten telepedett le és nem csalódott nemzete iránt táplált reménykedéseiben. A magyar róm. kath. főpapság fölkarolta ügyét s reá bízta az egyes püspöki és érseki megyék térképeinek rézbemetszését. Pártfogásban részeltette őt a legnagyobb magyarnak tudós atyja, Széchenyi Ferencz gróf, gr. Teleki László, az öreg Vay

* E sorokat abból az életrajzból közöljük, melyet Péterfy Sándor a népnevelők budapesti egyesülete által rendezett Karacs-ünnepen olvasott fel.
Szerk.

Miklós báró és még számos más hazafias érzelmű magyar mágnás. Tudósaink és íróink csakhamar barátságukra méltatták; nemcsak magyar, hanem német folyóirataink is kezdettől fogva teljes elismeréssel adóztak tehetségének.

Így Karacs rézmetsző műhelye, ha nem is fejlődhetett ki oly hatalmas művészeti intézetté, mint a minők már akkoriban virágoztak Európa egyes nagyobb székvárosaiban, mégis örvendezhetett oly kelendőségnek, a mely elég biztatásúl szolgált a pihenést nem ismerő, tehetséges magyar művésznek, hogy családot is alapítson.

Ünnepeltünk édes atyja az 1802-ik évben, február 2-dikán kelt egybe *Takács Évával*, a néhai tudós Takács Ádám ref. lelkész, árvájával, a kivel a korán özvegységre jutott papnénak, *Bessenyei Évának* házánál ismerkedett meg a Pesttől nem messze fekvő Dabason.

Takács Éva, a ki már 1822-ben a Kulcsár István-féle «*Hasznos Mulatságok*» című melléklapban a nemzeti nőnevelésügy fontos kérdését szép szakavatottsággal és lelkesedéssel fejtegette és mint éles tollú írónő a «*Tudományos Gyüjteményben*» szinirodalmunk birálgatásával is megpróbálkozott, minden tekintetben méltó volt arra, hogy a derék magyar művészszel 36 éven át megoszsza az élet örömeit és gondjait. Földi kincseket, vagyont nem vitt ugyan a szegény ref. pap árvája férjének hajlékába; de a mit minden jellemes férfi többre becsül ezeknél élete párjában — művelt lelket, nemes szivet, valódi női jellemet —, azt föllelte Karacs feleségében. A magyar művész neje kezdetben, hogy férjének gondjait ne szaporítsa, maga sütött-főzött, tisztogatott és a női cselédet is mellőzve vezette háztartását; de ha a körülmények úgy kivánták és az ifjú asszonynak le kellett tennie a főzőkanalat, tűt, seprűt, a házias asszonyok ezen épen nem hangzatos nevű kormánypálczáit, akkor meg tudott jelenni Karacsné a társaskörben is. Férjének barátai, a tudósok és írók igen jól érezték magukat a művész családi körében s mindig gyöngéd rokonszenvet és tiszteletet tanusitottak a kellemes külső modorral biró és szellemes társalgásra képes, egyszerűséget kedvelő magyar nő iránt, a kin ugyancsak meglátszott, hogy annak a Bessenyei Évának a lánya, a kit a gróf Beleznai tábornok

udvarában a finom műveltségéről híres báró Podmaniczky Anna Mária nevelt volt. Karacsné a szó szoros értelmében felesegítsége volt férjének, a ki oly nagyra is becsülte életpárját, hogy rendszerint addig semmihez sem fogott, a míg azt feleségével meg nem beszélte. A mit a férfi szerzett, azt a nő híven gondozta és megtakarította; kiterjedt figyelme mindenre; így még arra is, hogy midőn odáig eljutottak, hogy egy csinos egyemeletes házat építhettek, rábeszélte férjét arra, hogy az épületre ne kaput, hanem csak szélesebb ajtót alkalmaztasson, nehogy az országos vásárok alkalmával hozzájok beszállni szokott vidéki ismerősök és rokonok, ősi szokás szerint, kocsistól lovastól igénybe vegyék a vendégszeretetet, a melynek ily falusi módon való gyakorlása a városban igen nagy áldozatokat követelt volna. Egyébként Karacs Teréz édes anyja korántsem tartozott azon asszonyok közé, a kik férjüknek életét a szűkmarkúsággal el tudják keseríteni. Szivesen látta ő mindig férjének vendégeit és nem ellenkezett abban sem soha, hogy férje keresményéből juttassanak az emberiség, a nemzet és az egyház oltáraira tőlük telhető mértékben.

Nem egy ügyefogyott szegény vidéki emberen segített Karacs Ferencz jó tanácscsal vagy tettel, avagy pedig oly módon, hogy ügyét magas pártfogóinak kiváló figyelmébe ajánlotta. Tőle telhetőleg hozzájárult keletkezésben létező nemzeti intézeteinknek és fejlődésnek induló nemzeti irodalmunknak támogatásához. Több jeles ifjú s ezek közt még *Katona József* a «Bánkbán» írója is huzamosb ideig élvezte a Karacs-család vendégszeretetét. Sokan részesültek épen akkor Karacs bizalmából folyó jótéteményben, a midőn a diploma megszerzéséhez szükséges összegnek előteremtésétől, kölcsön nyerésétől függött jövőjüknek megállapítása. Az akkor még nagy anyagi gonddal küzdő magyar színtársulatok is többször igénybe vették a magyar képző-művész szerény pénzerejét s ő nem tagadta meg tőlük a kölcsönt soha.

Karacs Teréz ezen kölcsönökre nézve örömmel mondja el, hogy atyja soha sem csalatkozott bizalmában, nem akadt egyetlen egy sem a felsoroltak között, a ki az írás nélkül, becsületszóra felvett összeget a művész-családnak hálás szívvel vissza ne fizette

volna. Sokat fáradt és áldozott Karacs Ferencz, mint az 1795-dik évben megalakult helv. hitv. evang. gyülekezet tagja egyházközségének érdekében is.

Mindezeket azért bocsátottam előre; mert a Karacs-család fejeinek bizonyos mértékű ismerete nélkül majdnem lehetetlen volna annak elképzelése, hogy mi úton-módon szerezte meg Karacs Teréz, a ki mindössze csak négy évig járt iskolába, anyjának és atyjának irányadó vezetése mellett, a rendszeres kiképeztetést nélkülözve, azt a nevelőnői műveltséget és képzettséget, melylyel bírt és kitünt.

Arról az iskoláról, melyben Karacs Teréz 1814-től 1819-dik évi április haváig tanult, saját maga ezeket mondja el:

«A mai Kálvin-téren létezett imaház mellett, az emeleten elhelyezett paplak alatt volt a mi iskolánk, a földszinten; bejárása egy konyhán vezetett körösztül, a melyet azonban házi czélokra nem használtak volt.

Tantermünk elég tágas és világos szobából állott; benne az ajtótól jobbra és balra egy-egy hosszukás asztal volt; az egyik a fiúk, a másik a leányok számára; az ajtóval szemben ékeskedett a tanító úr szalmaszéke.

Tanítónk, a ki egyszersmind a segédlelkészi teendőket is végezte, rendkívül meg volt munkával terhelve. Emlékezem, hogy a főtisztelendő úr cselédje nem egyszer jelent meg iskolánkban azon izenettel, hogy a tiszteletes úr hagyja ott az iskolát; mert haldoklóhoz kell sietnie. Sokszor kényteleníttettünk az iskolai idő vége előtt hazamenni, mivel tanítónknak temetésre kellett készülnie avagy más egyéb papi hivatalos teendőt végeznie. Iskolánkba mintegy 20—26 tanuló járt; több nem is fért volna abban el. Tanítónk mindent magyar nyelven tanított! Ez a kis református népiskola volt tehát a belvárosi városi kath. magyar iskola mellett az egyetlen egy gyermekkoromban, a melyben magyarúl tanították az egyes tantárgyakat városunkban. Míg én iskolába jártam, két tanító működött a ref. népiskolában; első tanítónk Zilahy Imre tiszt. úr volt, utánna jött Szikszay lelkész úr. Mind a kettőre még most aggkoromban is csak tisztelettel tudok visszaemlékezni és most érett

ítélő tehetséggel is állíthatom, hogy mind tanítás-, mind pedig bánás-módjukat tekintve, ma is beillenének mintatanítókul.»

Ebből az iskolából Karacs Teréz 1819-ben a husvéti ünnepek alkalmával lépett ki tizenegyéves korában, hogy otthon édes anyának segítségére legyen s kivált testvéreinek gondozásában és a házi teendőkben részt vegyen. A kis Teréz ezentúl otthon cselédet pótolt anya mellett. Anyja ugyan nem egy ízben aggodalmát fejezti ki a miatt, hogy lánya oly korán abba hagyta a rendszeres iskolázást de, Karacs Ferencz azzal vigasztalta meg az aggódó feleségét, hogy a lánykára nézve jobb, hogy ha nem jártatják a nagyon is kisaszszonyos nevelést nyujtó és fölötte költséges magán nevelő intézetek egyikébe-másikába, annyival is inkább, mivel tanulhat ő anyja mellett és apjától esténkint annyit, a mennyire szüksége lehet az életben. És az apa nem csalatkozott reménységében. A derék bölcs édes anya mellett Karacs Teréziából valóban művelt lelkű magyar nő vált.

Hogy azonban mi is minél közelebbről megismerkedhessünk azon családi nevelés rendszerével, és eszközökkel, a melyek ünnepeltünkre nézve fölöslegessé tették avagy legalább is pótolták a felsőbb tanfolyamokat, sőt magát a nevelőnőképző intézetet is, hallgassuk meg, mit mond maga Karacs Teréz ifjúságának idejéről.

Karacsnénak leánynevelési elve ama pár szóban talál kifejezést, melyeket ő egykor Fáy Andrásnak adott azon megjegyzésére, hogy leányait sorsuk fölött való nevelésben részesíti s így félő, hogy nem lesznek az életben szerencsések! A pár szóból álló válasz így hangzik:

«*A nevelés senkit sem tehet boldoggá, hanem csak a szerencse elviselésére képessé, avagy pedig a szerencsétlenségek elhordozásában erőssé!*»

Ezen elvnek megfelelőleg a Karacs leányok mindenek előtt a munkás, tevékeny élethez szoktattattak. Maguk a szülők jártak ebben jó példával gyermekeik előtt. A családatya már korán reggel műhelyében dolgozott s az ünnepnapokat és vasárnapokat kivéve idejét mérnöki pontossággal használta föl a munkára, az üzleti dolgokra, a családi és a társadalmi élet kötelességeinek teljesítésére.

Nem állott mögötte tevékenység, rendszeretet és bölcs munka-

felosztás dolgában a családanya sem; Teréz leányát is hozzá szoktatta fokozatosan a különféle háziasszonyi teendők végzéséhez. Megtanult a kis lányka tisztogatni, mosni, kötni, varrni, fonni stb. Anyjának szigorú házirendje szerint megállapíttatott, hogy mikor, mivel foglalkozzanak leányai. Teréznek esténkint és szabadon hagyott óráiban olvasni és irogatni kellett és e mellett reá bízatott még az is, hogy alsóbb iskolákba járó testvéreit a tanulni, írni és számolni valókban útbaigazítsa. A hosszú téli estéken valóságos iskola volt Karacsék családi lakása, melyben az apa és az anya felváltva vitték a tanítói szerepet. A mint a Karacs leányok nagyobbak lettek, anyjuk elvéhez híven oly ügyességeket is el kellett sajátítaniok, a melyeknek segítségével szükség esetén önmagukat is fenntarthassák. Első ízben reá fogta őket arra, hogy vele együtt térképeket és természetrajzi ábrákat szinezgessenek. Később Teréz leányának ki kellett tanulnia Bedekovics grófné konyhájában a szakácsságot teljes alapossággal. míg Zsófi nevű testvére a művirágcsinálásban, Róza pedig a piperemunkákban képezte ki magát alaposan. Teréz a szakácsság kitanálása után megtanulta a ruhaszabást, varrást és a csipkeverést is egészen üzletszerű ügyességgel.

Karacsné leányait korán hozzászoktatta ahhoz is, hogy az elsajátított ügyességet fölhasználják jövedelmi forrásúl is. A térképek és természetrajzi ábrák szinezésével szép pénzt kerestek leányai Pethe Ferencz, Hartleben, Eggenberger, Kilián stb. kiadóktól. Teréz évenkint 100—200 forintot vitt haza Dück divatkereskedőtől is, a kinek a huszas években selyemhajdíszmunkákat szállított. Testvérei szintén hozzá szoktak ahhoz, hogy keresetük által megkönnyítsék a családapa gondjait; mert bizony akármilyen keresett volt is Karacs műintézete, még is csak nehéz feladat lett volna reá nézve a kilencz gyermekről való gondoskodás, ha a bölcs anya nem intézkedik úgy, hogy a mi leányainak ruházatra, szinház látogatásra, hangversenyekben való megjelenésre és kisebb kirándulásokra kell, azt jórészben azok maguk fedezzék kézimunkájok által Igy alakult át lassankint a családi iskola családi műipariskolává és műhelylyé, a melyből azután időnkint eltüntek a szerszámok, hogy szalonná változzék a család lakhelye. A Karacs család rendes látogatói közé

tartoztak; Kulcsár István a szerkesztő, Fáy András, Báthory Gábor lelkész Trattner János és Tamás, a kiadó fiai. Kolman és Prixner rézmetszők, Marczinkay, Szentgyörgyi, Simó, Landau és Schöpf festők, Petke Ferencz, Virág Benedek, Somogyi Sándor, Döbröntey, Angyalfy, Horváth István írók és tudósok, Ferenczy a szobrász, Domby Márton és Balassa ügyvédek, Szentpéteri ezüst és domborító műiparos stb. E régi társaságban rendesen a magyar nemzeti irodalmi, művészeti, tudományos és egyéb művelődési mozgalmakról folyt a beszéd. A Karacs leányok tehát e művelt körben igen sok szép eszmének megvitatását hallgathatták végig. Gyakran fölmerült e körben a nőnevelés kérdése is; Karacs Teréz arról is említést tesz, hogy gyakran napirendre került az a kérdés, hogy minő úton lehetne hazánkban a nemzeti érdekeknek megfelelő leánynevelő intézeteket felállítani és fentartani? és elmondja, hogy egy alkalommal anyja félig tréfásan, félig komolyan azt javasolta, hogy czélszerű nemzeti nőnevelési intézetek javára meg kellene adóztatni a nőtleneket, kiváltképen a róm. kath. papságot, és a katonasághoz tartozó nőtlen főtiszteket.

Karacs Teréz atyjának életrajzában szép képeket rajzolt az ily társas összejövetelekről. Előadja többek között, hogy egyizben Fáy András értésére adta Karacs Ferencznek, miszerint barátjaival és ismerőseivel együtt nála és családjával szeretné tölteni Gyertyaszentelő napjának estéjét, hogy üdvözölhessék a már 26 évig férjnél levő Takács Évát; mert eltitkolta a megelező évben, hogy ideje volna az ezüst menyegző megtartásának. Karacs Ferencz erre megbeszélte az ünneplés módját leányaival és Kálmán fiával anélkül, hogy feleségét a dolog mibenlétéről fölvilágosította volna. A leányok ezután sütöttek, főztek és kitettek magukért a konyhán, a mint illett. A mulatságra megjelentek a többek között: Fáy András, Vitkovics, Kulcsár, Horváth István, Vörösmarty, Bajza, Strokay a tudósok, Szengyörgyi és Ferenczy a művészek, Úrvarhelyiék a színész család, Karacsék többi ismerőseivel együtt. Az ünnepély a Kovács Pál által írt két szindarabnak előadásával vette kezdetét, a melyeket a tehetséges, akkor még fiatal író Karacsné tiszteletére készített. Az egyik szindarab czíme «A karácsony éjjele», a másiké «A félénk

szerelmes» volt. Előadták a szindarabokat a három Karacs leány és két barátjuk, a kik közül az egyik Vajda Péternek, a másik Garay Jánosnak lett később a felesége, maga Kovács Pál is a szereplők közé tartozott. Az előadást vidám beszélgetés közt lefolyt vacsora követte, a melyen Fáy köszöntötte fel az ezüst menyegző menyasszonyát. Vacsora után szétszedték az asztalokat, mire a műkedvelő ifju Karacs, Gerlóczy Imrével, a mai polgármester atyjával, Kovács Pállal és még néhány más barátjával együtt megzendítették hangszereiket s a társaság ifja-véne tánczra kerekedett.

Ilyen volt Pesten hajdan a társadalmi élet! Nem csuda, hogy ilyen körben, ily szülők mellett nevelkedve Karacs Teréziában korán kifejlődött a szellemi élet iránt való fogékonyság is és hogy már 1822-től fogva megpróbálkozott, anyja példáját követve, a szépirodalom művelésével. Kezdetben ugyancsak rejtvények készítésével foglalkozott, de 1835-től fogva kisebb-nagyobb beszélyek írását is megkisérlette, még pedig elég szerencsével. Nem is vált hűtelenné az irodalomhoz később sem, mikor a nevelőnői pályára lépett s ennek feladatai és küzdelmei foglalták le ideje, ereje java részét.

(Budapest.) PÉTERFY SÁNDOR.

AZ Ó-TESTAMENTUM PEDAGÓGIÁJA.

— Második közlemény. —

A mint az apa nem zsarnoksággal uralkodó feje a családnak, hanem annak csak fentartója s vezetője, és az anya is nem rabszolganő, hanem szintén többé-kevésbbé erkölcsi egyén: úgy a gyermekek is nem tárgyak, melyek a szülőknek vagyonát szaporítják csak, talán hasonlóul a szolgákhoz, hanem Isten képére és hasonlatosságára teremtett lények erkölcsileg szabad egyéniséggel (I. Móz. V. 3.), kiket, hogy valóban ilyenekké is váljanak, erre nevelnünk s képeznünk kötelességünk.

Isten képmásai lévén a gyermekek, úgy tekintetnek, mint Isten országának támaszai. «A kicsinyeknek és csecsemőknek szájuk által erősítetted meg a te hatalmadat mi Urunk Istenünk, a te ellenségeidért, hogy megrontsad az ellenséget és a bosszúállót» — így szól a szent zsoltáros. Ezekben látja a zsidó mintegy szent zálogát annak, hogy Isten a maga igéreteit, melyeket Izrael népének világuralma felől tett, csakugyan betöltendi. Az első embernek azt mondja az isteni áldás: «Gyümölcsözzetek és sokasodjatok, töltsétek be a földet és hajtsátok azt birodalmatok alá» stb. s ugyanez az áldás ismételtetik számtalanszor, sőt bizonyos költői auxezissel szól Ábrahámnak: «Tekints fel mostan az égre és számláld meg a csillagokat, ha azokat megszámlálhatod; — így lészen a te maradékod». (I. Móz. 15. 5.) Minél számosabb tagból áll tehát az egyes család, annál inkább lehet reménységünk Isten országának, a theokracziának minél nagyobb, tágabb körben való elterjesztésére, sőt az egész földnek «birodalmuk alá» való hajtására.

Hogy Isten országát nekik kell elterjeszteni e földön, s hogy az

csak akkor valósul meg, ha ők betöltötték az egész földet: ez a felfogás természetes következménye volt ama meggyőződésüknek, hogy csak ők Istennek választott népei. Isten hatalma s gondviselése is csak addig terjed ki, a meddig Izrael népének politikai határai nyúlnak el, ezeken túl el van rejtve az ember az Izrael istenének orczája elől, hanem szolgál idegen isteneknek, mert azok fennhatósága alá került. Jákobnak pl. szüksége van, mielőtt fia hivatására elmenne Egyptomba, hogy biztatást nyerjen erre nézve Jehovától, ki meg is igéri neki: «Én lemégyek veled Egyptomba, és onnét ismét kétség nélkül én felhozlak. (I. Móz. 46. 4.) Nemcsak saját nemzeti érdekeik kívánják hát, hogy minél többen lévén, minél nagyobb birodalmat alapíthassanak maguknak, hanem kívánja ezt az istenség érdeke is, mely általuk s bennök lesz és lehet az egész föld urává. Egyfelől e vallási indok szolgáltatja már most kezünkbe annak magyarázatát, hogy miért fektetett oly rendkívül nagy súlyt a minél számosabb tagból álló családra az izraelita nép; másfelől pedig az a jelenség, hogy náluk el egészen majdnem a Krisztus előtti legközelebbi századokig nem volt kifejlődve a személyes halhatatlanság hite. Az ember utódaiban él tovább: ezt hitte az izraelita.

A jövő életben várható jutalom vagy büntetés helyett az a nézet uralkodik, hogy az atyák tettei a gyermekekben jutalmaztatnak, vagy büntettetnek meg. «Megbüntetem az atyáknak vétkeit a fiakban, harmad- és negyedíziglen, azokban a kik engemet gyűlölnek; de irgalmasságot cselekszem ezeriziglen azokkal, a kik engemet szeretnek, és az én parancsolatimat megtartják» — mondja a tízparancsolatban Jehova, és csak később változik meg a felfogás, a Kr. e. 7-ik és 6-ik században, a mikor az isteni igazságszolgáltatásról való nézet oda módosúl, hogy csak a bűnös büntettetik, s mint Ezechiel próféta mondja: «A mely lélek vétkezik, annak kell meghalnia: a fiú nem viseli az ő atyjának álnokságát; meg a véröntő latornak fia is, ha látja is az ő atyjának minden vétkeit, de ő maga azokat nem cselekszi, élvén él.» (Ezech. 18. fej.)

Az említett kettős vallási indok fejt tehát meg két, Izrael népe életében egyaránt jellemző jelenséget: a *gyermekeknek*, s főleg a sok

gyermekeknek rendkívül *nagyrabecsülését* s ezek *jól nevelésének szigorú kötelességét s kiváló fontosságát.*

A mi az elsőt illeti, azt mondja a 127. zsoltár : «Ime az Úrnak örökségei a fiak», s az istenfélőnek jutalma az: «A te feleséged mint a termő szőlő a te házadban; a te fiaid mint az olajfának ágai a te asztalod körül.» (Zsolt. 128. 3.) A gyermekek által építtetik csak a ház. Rebekának, midőn hazulról elmegy, hogy Izsák neje legyen, búcsúzóra azt kívánják bátyjai: «Szaporodjál ezerszer való ezerig». (I. Móz. 24. 60.) A gyermekek a szülők dicsősége. Innen van hogy, — mint a soloni törvényhozás nem tartotta szükségesnek, hogy büntetést szabjon az apagyilkosra, mert e bűn nem fordult elő Görögországban, épúgy a mózesi s a későbbi ó-testamentumi törvényhozás sem intézkedett annak megbüntetése iránt, ki gyermekét kiteszi, mert ezt lehetetlennek tartotta. Sőt a gyermekeknek feláldozása is halálos büntetés terhe alatt volt tilos, a mit pedig a többi semita népek egész könnyen megtettek. (V. Móz. 18. 10, 12. 30.)

A legnagyobb szerencsétlenségnek tartatott, ha valakinek nem volt gyermeke, és csak a később keletkezett apokrif *Sirach Jézus* könyve tud az iránt némi vigaszt nyujtani: «Nem szerencsétlenség, ha nincs gyermeke valakinek, csak jámborúl és erényesen éljen.» A *Talmud* a gyermektelen embert hasonlítja a halotthoz. Azt mondja: «sirassátok azt, ki gyermekek nélkül hal meg.» E felfogással találkozunk az ó-testamentumban is. Ráchelnek mikor fia születik, így szól: «Elvette az Isten az én gyalázatomat.» (I. Móz. 30. 23.) A törvényhozásnak is szívén fekszik, hogy valamely család esetleg gyermekek hiányában ki ne haljon, s tesz egy egészen sajátos intézkedést ennek meggátlására, az u. n. *levirath-házasságban.* Nevezetesen úgy rendelkezik, hogy ha valamely férfiú meghal gyermektelenül, ennek özvegyét tartozik az elhúnytnak legközelebbi rokona nőül venni, s ha e házasságból fiúgyermek születik, az az elhúnytnak nevét kapja, hogy legyen folytatója az ő nemzetségének. (V. Móz. 25. 5. tkv.)

A gyermekek kiváló becsülésére igen sok szép példát nyújtanak az ó-testamentum történeti elbeszélései. Mikor Évának első gyermeke megszületett, örömmel kiált fel: «férfiút nyertem Isten-

től;» vagy Noé születésekor a szülők örvendve mondják: «Ez vigasztal meg minket a mi fáradságunkban és nehéz munkánkban való nyomorúságunkban e földön, melyet megátkozott az Úr.» (I. Móz. 5, 29.) A késő vénségeig gyermektelen Ábrahám fájdalmában sóhajt, mikor azt igéri neki Isten: «a te jutalmad felette igen bőséges lesz,» — «minek adnád Uram, holott nincs gyermekem!» (I. Móz. 15. 2.) Jákob azt mondja, József halála hírét vévén: «Sírva megyek az én fiam után a koporsóba!» s mikor Benjamint is el akarják vinni, így zokog: «Én pedig ha megfosztatom, legyek *megfosztatott!*» Megrázó Jefte megdöbbenése, mikor balga fogadása miatt leányát kell feláldoznia: «Ah, ah szerelmes leányom, igen megalázál és megháborítál engemet! Mert én fogadást tettem az Úrnak és nem vonhatom vissza.» (Bir. 11. 35.) Vagy mily megható Dávid gyásza az ellene lázadt Absolon felett: «Szerelmes fiam Absolon! Bár én haltam volna meg te helyetted édes fiam!» (II. Sám. 18. 33.) Jellemző általában, hogy az isteni szeretetet is a szülői szeretetben szemlélteti az ó-testamentum, annyira magasztosnak tűnik ez fel előtte. «Úgy hordozott téged a te Urad Istened, miképen hordozni szokta az ember az ő fiát.» (V. Móz. 1. 31.) «Miképen könyörül az atya az ő fiain, azonképen könyörül az Úr az őtet félőkön.» (Zsoltár 103. 13.) «Ha ezt mondja a Sion: elhagyott engem az Úr és az Úr elfeledkezett én rólam! Valjon elfelejtkezhetik-e az anya az ő kis gyermekéről, úgy hogy ne könyörüljön az ő méhének fián? ha azok elfelejtkeznének is, de én nem feledkezem el te rólad» — mondja az Úr Esaiás próféta szája által. (És. 49. 14—15.)

Az ennyire nagyrabecsült gyermekeknek természetesen erkölcsi és jogi személyeknek kellett lenniök. Mint ilyeneknek tehát megvoltak *kötelességeik*, de megvoltak *jogaik* is. Legelső és legfőbb kötelességük szülőik tisztelete. «Tiszteljed a te atyádat és anyádat, hogy hosszú ideig élj a földön, melyet a te Jehova Istened ád neked» — e parancs van a dekalog («tízszó») központjában s ennek betöltéséhez van fűzve a földi legfőbb jónak: a hosszú életnek és a szent föld birtoklásának igérete. Ellenben «a ki az ő atyját, vagy anyját megverendi, avagy a ki az ő atyjának, vagy anyjának gonoszt mondand, megölettessék». (2. Móz. 21. 15, 17; 3. Móz.

20. 9.) «A szemet, mely atyját kigúnyolja és anyját megveti, vágják ki a hollók a pataknál és a fiatal sasok egyék meg.» (Példab. 30. 17.) Ugyancsak halállal büntetni rendeli a törvény a gonosz erkölcsű és engedetlen fiút, ki ha nem hallgat szülőinek dorgálására, vitessék a község «vénei» elé s ezek ítéljék őt el, a község pedig kövezze meg. (5. Móz. 21. 18. tkv.) Ily eseteknél persze a szülők csak panaszlók lehettek, s nem ítélettevők. S hogy inkább az is csak szokás, uzus, s nem törvényen alapúló jog volt, hogy az apa keresett fia számára nőt, mutatja az, hogy az apa egyáltalában nem kifogásolhatta s nem tehetett ellene semmit, ha fia az ő egyenes akarata ellenére nősült meg. (Bir. 14. 2. tkv. Sámson házassága Delilával, a filiszteus nővel.)

A gyermekek jogai közé tartozott az is, hogy atyjuk örökségében egyenlően részesüljenek. Az apa egyik vagy másik fiát nem részesíthette bizonyos előnyökben az örökösödésnél a többiek rovására. (V. Móz. 21. 15 tkv.) Az egyiknek joga korlátozója lévén a másik jogainak, az apa az izraelitáknál, mint ezekből is látható, nem volt korlátlan ura gyermekeinek, úgy, mint pl. Rómában volt. Hogy bírája volt az apa családjának, az egészen természetes a patriarchális viszonyok között; de minden önkény ellen, míg egyfelől tiltakozott az apai szeretet, másfelől paizsul állt a törvény is. Az izraelita apának semmi joga nem volt fiait rabszolgáknak adni el; mert a Jehova által megszabadítottaknak nem szabad rabszolgajármot hordozniok. «Mert én szolgáim, kiket kihoztam Egyptomnak földéből, el ne adattassanak azért úgy, mint rabok» mondja a III. Móz. 26. 42. Persze, ha valamelyik izraelita szegénységétől kényszerítetve, magát rabszolgául eladta, gyermekei is osztoztak szomorú sorsában; de a vevőnek azonnal szabadon kellett bocsátania rabszolgáját, mihelyt akár ő maga, akár más érette a vételárt lefizette. A gyermekeknek rabszolgákul való eladását azonban, bár a törvény nem engedte meg, mégis találunk egyes eseteket a bibliában felemlítve, hogy az adósságaikat fizetni képtelen apák hitelezőiknek gyermekeiket adták oda. (II. Kir. 4. 1.) Már a leányok felett szabadabban rendelkezett a törvény értelmében is az apa. De ezeket is csak feleségül adhatták el, és így is csak a saját nemzetükbelieknek,

idegeneknek nem. (II. Móz. 23. 7; V. Móz. 18. 12—17.) A vevő azonban tartozott a megvett nőnek minden jogait tiszteletben tartani, különben ez minden váltságpénz nélkül újra szabaddá lett. Ez intézkedéssel már a mózesi törvények legrégibb alkatrészében találkozunk. (II. Móz. 21. 7—11.)

Mivelhogy a szülők gyermekeikben élnek tovább, s a gyermekeknek a theokraczia önálló támaszainak kell lenniök: ezért e kettős szempontból nagy fontosságot tulajdonít az egész ó-testamentum ezek jól nevelésének s nem győzi a szülőknek ezt eléggé szívökre is kötni. A törvény untalan így int: «És a te fiadnak beszéld el» (II. Móz. 13. 8.) «És gyakoroljad azokat a te gyermekeid előtt és szólj ezekről, mikor a te házadban ülsz, vagy mikor úton jársz» (V. Móz. VI. 7.); «és megtanítsátok azokra ti fiaitokat» (U. o. 11. 19.); «és megtanítsad azokra a te fiaidat és a te unokáidat.» (U. o. 4. 9). Majd a Példabeszédek könyve a jó nevelés gyakorlati következményeinek felmutatásával akarja e szent kötelességnek teljesítésére megnyerni a szülőket. «A bölcs fiú örvendezteti az ő atyját; a bolond fiú pedig szomorúságára van az ő anyjának» — mondja a X. 1-ben. «Fenyítsd meg a te fiadat» — így int másutt — «és nyugodalmat hoz neked, szerez gyönyörűséget is a te életednek.» (29. 17) «A ki megtartóztatja az ő vesszejét, gyűlöli az ő fiát; a ki pedig szereti azt, idején bölcsességre tanítja.» (13. 24.) «A vessző és dorgálás bölcsességet ád; de a szabadjára bocsáttatott gyermek megszégyeníti az ő anyját. (29. 15.) «Igen örül az igaznak atyja, és a bölcsnek szülője annak vígadoz» (23. 24.), de «elpusztítja atyját és elidegeníti anyját a megszégyenítő és gyalázattal illető fiú» (19. 26.), mig «a kinek szívében bölcsesség vagyon, szereti az ő életét és megőrzi az értelmet, hogy jól legyen dolga.» (19. 8.) «Tanítsd a gyermeket az ő útának módja szerint, még mikor megvénheszik, és el nem távozik attól.» (22. 6.) A jó nevelés által óvatnak meg a gyermekek a szerencsétlenségtől, tartatnak vissza a rossztól: «Te vesszővel verd meg őtet és az ő életét a veszedelemből kiragadod» (23. 14.) és vezettetnek a jóra.

Most már nézzük az adott családi viszonyoknak és eme itt közlött nézeteknek megfelelő *nevelésnek menetét, módszerét, eszkö-*

zeit, a mennyiben tanítás is járult hozzá, *e tanítás anyagát*, végül a a *nevelés általános czélját*.

II.

Az újabb pedagógia arra a kérdésre, hogy vajjon mikor kell kezdődnie a nevelésnek, azt feleli, hogy azt meg kell kezdeni már a gyermekek születése előtt. Az anya éljen úgy, hogy tőle telhetőleg előmozdítsa a gyermekek jó, egészséges kifejlődését. Hogy már a bibliai korban is birtak legalább némi fogalmával ennek, mutatja az az elbeszélés, mely a Bir. 13. 4. s következő verseiben van közölve. E szerint, midőn a gyermektelen Manoah feleségének s az Úrnak angyala megigéri, hogy gyermeke leend, azt az utasítást adja neki egyszersmind: «Most annak okáért megóvjad magad, bort ne igyál, se részegítő italt, és semmi tisztátalant ne egyél.» Igaz, hogy ez elbeszélés szerint a születendő gyermeknek, ki majd Sámsonnak neveztetik, *nazirnak*, azaz az Úrnak szentelt férfiúnak kell lennie s ezért kell anyjának is már a gyermek születése előtt visszatartóztatni magát mindattól, a mit egy nazirnak élveznie s tennie nem volt szabad. Másfelől az is igaz, hogy ez egyetlen tudósításból merészség volna egy általánosabb elvet s gyakorlatot vonni el; de annyit mégis lehet belőle következtetni, hogy legalább annak az írónak, kinek tollából ez elbeszélést vettük, már megszületett agyában a gondolat, hogy az anyának a gyermek születése előtt folytatott életmódja bizonyos elhatározó befolyással van ennek fejlődésére, életére, sőt még jövőjére is.

Hogy miként bántak el az újszülött gyermekkel, arra nézve kénytelenek vagyunk Ezechiel prófétának egy negativ leírásával megelégedni, melyet munkájában a XVI. fejezet 4. versében ad. E fejezetben a jeruzsálembeliek ellen emeli fel kárhoztató szavát a próféta s a nép nyomorult állapotának festésénél mondja a többek között: «A te születésed pedig ilyen: A mely napon születtél .... vízzel meg nem mostak, hogy tiszta lennél, sem sóval meg nem sóztak, sem bé nem póláltak.» Ebből következtethetjük, hogy az újszülöttel való rendes eljárás hát mi volt. Ez eljárásban feltűnő a sóval való bedörzsölése a gyermeknek. E szokásnak a bibliai magyarázatok különböző jelentést adtak. Némelyek szerint ennek pusz-

tán csak dietetikus jelentősége van; mások azonban vallásos-szimbolikus értelmet tulajdonítottak neki. A kik ez utóbbit állítják, hivatkoznak a sónak a rothadástól megoltalmazó erejére; a sóval való bedörzsölés tehát ama kívánságot, óhajt jelképezné, hogy a gyermek erőteljesen, minden senyvesztő befolyástól megóva, egészségesen fejlődjék. Ezzel a jelentéssel bír csakugyan a róm. kath. egyházban a keresztelésnél ma is szokásos sóadás (datio salis), mely a zsidóktól vétetett. Mások ismét azt mondják, hogy e sóval való bedörzsölés azt jelképezte, hogy a gyermek mindjárt születése után áldozatúl felajánltatik Istennek, s hivatkoznak ama törvényre, mely szerint az áldozati húst be kellett sózni. Minde magyarázatok azonban erőszakoltak. E szokás csak dietetikus jelentéssel birt s arra szolgált, hogy az újszülött bőrét jobban megtisztítsa s azt erősítse. Egyébb régi népeknél is megvolt ez. Többen állították, mintha a hébereknél is meglett volna az, a mit a római jog apai szuszczepczió (elismerés) alatt értett. Nevezetesen azt mondották, hogy az újszülöttet a fürdés után bepólázva odavitték atyjának, hogy ismerje el a magáénak, s ezt állítják Móz. 50. 23-ra és Jób. 3. 12-re hivatkozással. E helyekből azonban erre egyáltalában nem lehet következtetni, még pedig azért nem, mert az előbb említett helyen Józsefnek unokáiról van szó és nem fiairól; a másodikban pedig a szenvedéseinek terhe alatt türelmetlen Jób, ki születése napját átkozza meg, egészen más értelemben mondja: «Miért tartottak térdeken és miért adtak emlőt, hogy szophatnám?» mintsem hogy ebből ki lehetne olvasni az apai szuszczepcziót jogi értelemben.

A gyermek természetes táplálójául az anya tekintetett; mindazáltal már a patriarchai kor történeteiben is találkozunk annak nyomaival, hogy dajkákat fogadtak a gyermekek mellé (I. Móz. 24. 59; 35. 8.), a kik a család tagjaiul tekintettek. De dajkát csak akkor fogadtak, ha az anya beteges volt, vagy meghalt. Az előkelőbbeknél s a királyi házaknál volt ez inkább csak szokásos, mert a szoptatás bizony nem kicsiny dolog volt. A rabbik szerint két évig tartott; sőt a Makkabeusok II. könyve 7. 27. szerint 3 évig, s a I. Sám. 1, 23. s köv. szerint a gyermek Sámuel mindjárt elválasztatása után vitetett az Úr házába Éli főpaphoz, tehát neki ekkor már nagyobb-

nak kellett lennie, mint 2—3 évesnek. Az elválasztást mindig nagy családi ünnepélyességgel ülték meg. («És Ábrahám szerze nagy lakodalmat (értsd lakomát), a mely nap Izsák a téjtől elválasztaték.» I. Móz. 21. 8.)

A fiúgyermek 8 napos korában bemutattatott az Úrnak, s neki szenteltetett a czirkumczizió által. E tényhez lett később kötve a *névadás* is. Csak Lukács 1. 59. és 2. 21-ben találjuk először nyomát e szokásnak, előbb — úgy látszik — a gyermeknek születése után azonnal nevet adtak. A névadás azonban nem oly esetlegességtől, s talán az anyának sokszor regényes hajlamaitól függött mint nálunk, hanem a név mindig bizonyos összefüggésben volt a gyermek születésének körülményeivel, vagy azokkal a reményekkel és váradalmakkal, melyeket a szülők tápláltak gyermekeik iránt; sőt e nevek igen gyakran a szülők vallástételét fejezték ki, úgyannyira, hogy az egyes korszakokban gyakrabban használt nevekből valósággal egy-egy adatot nyerhetünk az illető korban uralkodott vallási nézetek megismeréséhez is. Mikor pl. Izrael népénél a Baal* kultusz különösen el volt terjedve, mint a Birák korszakában, majdnem minden név Baal nevével van kombinálva (Jerubbaal, Isbaal stb.), s a mint a Jehova tisztelete kezd terjedni, a nevek is az ő nevéből képeztetnek. Hányszor fejezik ki e nevek Isten tulajdonságait, az ő szövetséges népéhez való viszonyát, hatalmas, igazságos és kegyelmes világkormányzását, vagy hányszor tartalmaznak iránta köszönetet, bennevetett reményt s hozzá intézett könyörgést! Messze vinne tárgyamtól a hosszasabb névmagyarázgatás, azért inkább csak egy-két nevet említek meg az ismertebbek közül: *Izsák* = mosolygás gyermeke, tekintettel arra, hogy anyja Sára elmosolyodott, mikor az Úr követei megigérték neki a fiút; *Mózes* = vízből kimentett; *Jonathan, Nathanael* = Isten ajándéka; *Eliezer* = Isten segíts; *Joel* = Jehova az Isten; *Michaja* (Mikeás) = ki olyan mint Jehova? ! *Immanuel* = velünk az Isten. Ésaiás próféta azt a kedvencz gondolatát, hogy Izrael népének a csapásokból megmaradt része meg fog térni Istenhez, egyik fiának nevében fejezi ki: *Searjasub* = a maradék megtér.

* Kananita istenség.

Maga *Izrael* «Istennel harczoló»-t jelent, míg *Izmael* annyi, mint «Isten meghallgat». A későbbi korban aztán szokásba jött nagyobb történeti neveket adni a fiúknak. A női nevek inkább a természet világából vannak véve, mint *Cipporah* = madárka, *Jemina* = galambocska, *Thámár* = pálma; bár van ezek között is egy csomó jelentőségteljes név, mint pl. *Chava* (Éva) = élet; *Sarah* (Sára) = fejedelemasszony stb. A leányoknál nem volt a czirkumcziziónak megfelelő vallási aktus, a mennyiben ezek mint kizárólag a családban szereplők, a nemzeti és vallásos életben nem vettek egyáltalában semmi nyilvános részt. Náluk a névadás később az elválasztáshoz volt kötve. A papi törvénykönyv szerint az anyának, ha fia született 40, ha leánya született 80 nap után áldozatot kellett bemutatnia, (3. Móz. 12. 1—8.) s az elsőszülött fiút 5 ezüst siklussal kellett megváltani, mely szokás a régi emberáldozatok maradványa volt.

A gyermekek nevelése a szülők kötelessége volt, s főleg az első években különösebben az anyáé. (Példab. 31. 1. s köv,) Egyszer azonban tesz említést az ó-testamentum valami nevelő-féléről, felvigyázóról is (*omén*) a 4. Móz. 11. 12-ben, a ki a gyermek mellé adatván, tovább is megmaradt nála, mint pedagógus, a mint ez a II. kir. 10. 1. 5-ből kitűnik, valamint Pál apostolnak a Galatabeliekhez írott levelében is az mondatik: «Míg az örökös gyermek», semmit nem különbözik a szolgától, . . . hanem *tútorok* és *gondviselők* alatt vagyon mindaz ideig, melyet annak atyja rendelt.» (Gal. 4. 1. 2.) Előkelőbbeknél s különösen a királyi herczegeknél gyakran papok és próféták voltak a nevelők. Így pl. Salamonnak Náthán próféta volt nevelője.

Arra a kérdésre, hogy milyen szellemben történt ez a házi nevelés, igen könnyen megfelelhetünk, s jóformán mindent meg is mondottunk erre vonatkozólag, ha azt mondjuk, hogy *vallásos szellemben*. Hiszen az egész izraelita államéletnek alapja a vallás, s ez az összes családi és társadalmi viszonyoknak központja. Politikailag *az izraelita állam theokráczia*, az az olyan állam, melynek egyedüli feje, királya, szuverén ura Isten; polgárai «szent nép és királyi papság»; törvényei Isten törvényei s a legcsekélyebb jelentőségű, látszólag polgári törvénynek is megsértése magát Istent sérti meg

az engedetlenséggel, s annyira benne gyökerezik a kegyesebb izraeliták egész világnézletében az, hogy Isten csak az ő királyuk, hogy a midőn Sámueltől királyt kér a nép, mondván: «válaszsz nekünk királyt, a ki minket itéljen, miképen egyéb nemzetségek is», neki külön isteni kijelentésre van szüksége s csak akkor enged a népnek, midőn az Úr így szól hozzá: «Fogadd szavát mindenben a népnek, valamit néked mondanak. Mert nem téged utáltak meg, hanem engemet utáltak meg, hogy ne uralkodjam ő rajtok.» (I. Sám. 8. 5—7.) S később is, mikor már változtatni a bevégzett tényeken nem lehet, meg-megcsendül az elégedetlenség hangja a próféták beszédeiben a királyság ellen. *A nép története* vallásos történet, vallásos pragmatizmussal. *Hősei* vallási hősök s bár nagy kegyelettel csügg az emlékezés a harczos s hódító Dávidon, de nagyobb előszeretettel beszél a kegyes patriarchákról s a szent zsoltárosról. *Költészetét* mély vallásos érzések melege hatja át. Isten utáni vágyódásában epekedik, «mint a szép híves patakra a szarvas kivánkozik», vagy az Ő közellétét egy pillanatra nem érezve kiált: «Uram miért hagytál el engemet»; majd hálaadással s bizalommal zeng: «Szívemet hozzád emelem és Benned bízom Uram! Eltölti lelkét a világ szépsége, nagysága s lelkesen kiált fel: «Az egek hirdetik az erős Istennek dicsőségét és az ő kezeinek munkáját a kiterjesztett erősség.» Szóval a héber költészet a maga ihletét, valamint tárgyát is csak az embernek Istenhez való viszonyából s a kijelentés világából vette. Innen, hogy ez tisztán lirai jellegű. *Bölcseszete* is nem metafizikai elmélődések téveteg útján bolyong. Neki nem kell a transzczendentális világ titkait kutatni, van kijelentése s a bölcsesség épen abban áll, hogy e kijelentést fogadja el az ember. «A bölcsesség kezdete: az Úrnak félelme» s csak «a bolond szól így az ő szivében: nincsen Isten.» (Zsolt. 14. 1.) Egyszer-egyszer tépelődik csak a felett, vajjon mi összefüggésben van az embernek sorsa és vallás-erkölcsi élete között, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy igen gyakran a jó és istenfélő ember is szerencsétlen, nyomorúlt, mig a rossz és istentelennek meg jól vagyon dolga és «nem a könnyű embereké a futás, nem az erőseké a viadal, nem a bölcseké a kenyér, nem az okosaké a gazdagság és nem a szépeké a kedvesség, hanem időszе-

rint és történetből lesznek mindezek» (Pred. 9. 13.); de itt is arra az eredményre jut: «Uram, a te titkos cselekedeteid én felettem vagynak, úgyannyira, hogy én meg nem tudhatom azokat.» (Jób 42. 3.)

Ilyen vallásos szellemű népnél a nevelés is tehát csak vallásos lehetett a dolog természeténél fogva. E nevelés azonban nem állott talán a törvényeknek beemléztetésében, a mint a későbbi korban, különben a rabbik korától kezdve a mikor ebben keresték az üdvösséget s a mint pl. Strassburger is mondja, hogy már 3 éves korában megtanította az apa a gyermeknek a V. Móz. 6: 4-et és 33: 4-et s ezen tanulta meg az az írás és olvasás nagy mesterségét is. Nem! a bibliai koron belül a vallásos nevelés míg egyfelől élet és példaadás volt, másfelől a nagy nemzeti emlékek szent történeteinek, a multak nagy eseményeinek s az ezeken alapuló nagy ünnepek jelentéseinek elbeszélésében és gyermekeknek a cultusba való tényleges bevezetésében állott. A törvénynek száraz emléztetése magában a törvénykönyvben sehol sincs parancsolva; de másfelől meg egyáltalában még nincsen semmi biztos adatunk arra nézve sem, hogy az irott törvények mily körben voltak elterjedve a *nép* között. A gyermekek tehát formalis tanítás helyett inkább a naponként való gyakorlás és alkalomszerű felvilágosíttatás által ismerkedtek meg a vallásos szokásokkal és intézményekkel. Ábrahámnak Isten kedves emberévé történt elválasztását a I. Móz. 18: 19 irója azzal indokolja, hogy Ábrahám majd megtanítja az ő fiainak és az ő házanépének az Úrnak útát s hogy «cselekedjenek igazságot és ítéletet.» Telve volt az ország szent emlékekkel: híres kutakkal, egyes magaslatokkal, szent kövekkel, fákkal stb. Mindegyikhez egy-egy történet fűzve s a Jósué könyve 4: 6.21 már arra utasítja az izraelitákat «mikor kérdéndik a ti fiaitok az ő atyjokat, ezt mondván: mire valók ezek a kövek? Mondjátok meg nekik» stb. S ha elmondta az apa a történetet, hogy e kövek annak emlékére tétettek Gilgálba, hogy az Úr az ő népét száraz lábbal hozta át a Jordánon: vajjon nem mélyen vésődött-e a gyermek emlékébe, hogy minő nagy dolgokat cselekedett az Ur az ő népe kedvéért? A Jósué könyvéhez hasonló utasításokat találunk igen sok helyen úgy a történeti iratok-

ban, mint magában a törvénykönyvben. Pl. a II. Móz. 13: 14, 15-ben az állatok első szülöttének megáldozásáról szóló törvénynél («mikor pedig a te fiad kérdém téged»), vagy ugyancsak itt a 12: 26, 27-ben («mikor pedig a ti fiaitok azt mondandják néktek: micsoda ez a ti czeremoniátok?») a pascha megünnepléséről adott rendeletnél, majd V. Móz. 6: 20 stb. Ez utasításokban az irónak egy igazán kiváló fontosságú pedagógiai nézete nyer kifejezést. Ugyanis, hogy a gyermek csak akkor világosíttassék fel valami felől, ha ő maga előbb érdeklődik iránta. Nem kell a száraz, rideg tanokat neki elmondani s mintegy lelkébe beerőszakolni, mert így úgyis elfeledi, hanem csak akkor kell neki valamiről beszélni, ha már ez vagy amaz magára vonta figyelmét s látván maga előtt valamely emléket, vagy valamely culturi szertartást megtartja emlékében az ezekhez füzött tanítást. Nagy súlyt fektet a törvényadó arra, hogy a gyermekkel való folytonos beszélgetés által képeztessék annak lelke. Fentebb már láttuk egy más szempontból azokat az utasításokat, midőn pl. azt mondja: «és gyakoroljad azokat (t. i. az isten igéit) a te gyermekeid előtt és szólj ezekről, mikor a te házadban ülsz, vagy mikor úton jársz» — — «és megtanítsad azokra a te fiaidat és a te unokáidat» stb. És tanítani kell a gyermeket «*az ő utának módja*» szerint, azaz tekintettel a gyermek egyéniségére, hajlamaira, tehetségeire gyermekesen, könnyen felfoghatólag, úgy, a mint a Pál apostol is mondja. «tejnek italával táplálva és nem kemény eledellel.» Ezt az ő útának módja szerint való nevelést pedig «*idején*» kell kezdeni, míg «*reménység vagyon felőle*» azaz míg remélhető, hogy hajt a szóra s lehet képezni. (Példa. 13: 24; 19: 18).

Izrael vallásának alapja a Jehovától való félelem volt s maga Isten is szenvedések, nyomorúságok és büntetések által nevelte az ő népét, megsanyargatta, hogy térjen Ő hozzá. E nézetből kifolyólag látjuk a gyermekek nevelésében is azt a *szigort*, mely igen gyakran emlegeti a vesszőt. «A ki megtartóztatja az ő vesszejét, gyűlöli az ő fiát». (Példab. 13: 24). «A gyermek elméjéhez köttetett a boldogság; de a tanításnak vesszeje messze elűzi ő tőle azt» — (22: 15) «Ne vond el a gyermekektől a sanyargatást; mikor megverénded őtet vesszővel, meg nem hal; te vesszővel verd meg őtet

és az ő életét a veszedelemtől kiragadod» (23: 13, 14). «A vessző és a dorgálás bölcsességet ád» (29: 15). Jeremiás próféta is azt mondja: «Jó a férfiúnak, mikor ifjuságában viseli az igát» (Siralm. III. 27). És a meddig a szigor nem az egyéniség elfojtásáig, hanem csak annak fegyelmezéseig terjed tökéletesen jogosult is. Korunk hibáinak egy jó része a túlengedékeny nevelésből származik.

(Budapest.) Kenessey Béla.

MEGJEGYZÉSEK GÚTA JÓZSEF VÁLASZÁRA.*

Nem szándékozom a vidéki áll. felsőbb leányiskolák által eddig elért eredményekre s az ezekből vont következtetésekre vonatkozó polemiát folytatni, mivel ennek, véleményem egyszeri kifejezése után, legalább részemről, többé semmi czélját nem látom. S ha mégis felszólalok, arra azon körülmény kényszerít, hogy Gúta J. tanár úrnak a februári füzetben megjelent czikkemre adott válasza több oly helyet tartalmaz, mely vagy félreértésen alapúl, vagy túlzás jellegével bír. Csak a legfőbbekre s ezekre is a legnagyobb rövidséggel fogok utalni.

1. A Gúta J. tanár úr által ismételten felhozott államgazdálkodási javaslatra csak azt jegyzem meg, hogy az némileg hiányos és egyoldalú, mert a 2—3 áll. felsőbb leányiskola mellé még azt a számos polgári és felső népiskolát is befogadhatta volna, mely intézetek számokkal és külső méretekkel csak épen úgy nem tudnak imponálni, mint a szóban levő 2—3 áll. felsőbb leányiskola. Mindezen intézetek megszüntetésével vagy degradálásával pedig ugyancsak szép megtakarítás volna eszközölhető!

2. A mit Trencsénről, mintegy 7000 □ kilométernyi vidék kulturális középpontjáról felhoztam, azt Gúta J. tanár úr félreértette, a mennyiben arra figyelmeztet, hogy több magánleányiskoláról, valamint a nyitrai polg. leányiskoláról is megfeledkeztem. — Hiszen Nyitrát épen egy más vidék kulturális középpontjának vettem, a trencsén-vidéki magán-leányiskolákról pedig csak nem emlékezhettem meg, mint olyanokról, melyek az áll. felsőbb leányiskolákat némileg pótolhatnák. Különben is, minél több ily iskolát vettem volna fel fejtegetésembe, annál inkább kinálkozott volna azon következtetés, hogy ha Trencsén vidékén még a legkisebb városkának is van polg. leányiskolája, illő és szükségszerű, hogy Trencsén városának áll. felsőbb leányiskolája legyen. Arról, hogy az országban még más oly 7000 □ kilométernyi népes terület is előfordulhat esetleg, mely felsőbb vagy más, azt megközelítő leányiskola nélkül szűkölködik, szintén nem feledkeztem meg. Csakhogy abból nem az következik, hogy, tehát ne legyen Trencsén vidékének sem, hanem inkább az, hogy, ha ily mostoháúl ellátott kerületek csakugyan léteznek, okvetlenül szükséges rajtuk is megfelelő nőnevelő intézetnek mielőbbi felállításával segíteni.

3. A trencséni áll. felsőbb leányiskola nem is olyan drága, minőnek azt Gúta J. tanár úr tartja, a mennyiben évi fenntartási költsége nem 18—19 ezer frt, a mint ő mondja, hanem ennek körülbelül fele, tehát oly összeg, melybe egy minden tekintetben jól szervezett s beren-

* Ezzel a czikkel folyóiratunkban befejeztük e polemiát. *Szerk.*

dezett polg. leányiskola is kerülne. Ily leányiskolát pedig Trencsén számára mulhatlanúl szükségesnek talál maga Gúta J. tanár úr is.

4. Meg kell még említenem, hogy Gúta J. úr az ő válaszában olyan állításokat is tulajdonít nekem, a miket én sohasem állítottam ; pl. hogy Trencsénbe Morvaországból a leánynövendékek sereglenek. (Hiszen ez nem is kivánatos !) Midőn kijelentem, hogy ilyenekkel szemben feleslegesnek tartom a védekezést, felszólalásomat azon nézet kifejezésével rekesztem be, hogy, ha a számokkal és dimenziókkal való imponálást főczélnak tartjuk, mi sem természetesebb, mint az a következtetés, hogy a felsőbb leányiskolák tehát csak a legnagyobb városokban állíttassanak fel, ámbár ez utóbbiakat is nagy óvatossággal kellene megválasztani. Van ugyanis bizonyos jelenség, mely a politikai lapok közlései szerint mind inkább terjed s ez az, hogy több 20—30 ezer lakossal is biró magyar város nagy-községgé való átalakítását kívánja, a mi nem csupán politikai, hanem kulturális visszafejlődést is jelent. Hogy ily visszafejlődésnek indúlt városokban a felsőbb leányiskolák mívelődési intézménye valami nagy lelkesedéssel fogadtatnék, nem tehető fel. Általában nem igen várható, hogy Pozsonyon, Sopronon és Temesváron kívül még több, mint 3—4 oly város akadna, melyben egy felsőbb leányiskola a számokkal s arányokkal csodálatot bírna gerjeszteni. Valjon már most hat-hét, némileg jobban látogatott felsőbb leányiskola fenntartása által az egész ország nőnevelési igényeinek elég van-e téve, annak megítélését a szíves olvasóra bizom.

(Trencsén) Manyák Alajos.

IRODALOM.

PAEDAGOGIAI PLUTARCH. Jelesebb pedagógusok, kiválóbb tanférfiak : rczkép- és életrajzgyűjteménye, tekintettel a magyarokra. Szerkeszti *Orbók Mór.* Pozsony, 1887. Kiadja Drodtleff Rudolf. 11—13. füzet. A hármas füzet ára 60 kr.

A 11. füzettel e munkának a 2-ik kötete kezdődik meg. Az itt jelzett 3-as füzet öt életrajzot tartalmaz s a 6-iknak egy részét. Az első életrajz, melyet *Kozma Gyula* budapesti polg. isk. igazgató írt, *Hunfalvy János*nak, a kitünő tudósnak és buzgó tanárnak munkás életével ismertet meg bennünket 28 lapon, tehát elég terjedelmesen. A meleg hangon írt életrajz korrajzi adatokat is tartalmaz, a mennyiben a protestans iskoláknak az 50-es években, az elnyomási korszak évei alatt való küzdelmeire is világot vet. — Ez után *Békey Imre* életrajza következik *Zsengeri Samu* tollából, részletesen ismertetve ez érdemekben gazdag tanférfiúnak pályáját s egyszersmind a főváros iskolaügyének újjászületését. — A harmadik életrajzban *Árvay József* tanítóképzői igazgató és népiskolai tankönyvírónak közhasznú munkásságát ismerteti *Dezső Lajos*, a sárospataki állami tanítóképző-intézet jelenlegi igazgatója. E czikk egyszersmind a ref. egyház népiskola-ügyének az 50-es és 60-as években való mozgalmaiból is nem egy részletet közöl. — Majd *Réthy Lajos*nak, az előbb brassói, jelenleg hunyad-zarándmegyei tanfelügyelőnek életrajza következik, *Hetyei Gábor* dévai tanítóképzői igazgatótól, a ki élénken rajzolja Réthynek a most említett nemzetiségi vidékeken a magyar-iskolaügy érdekében vívott küzdelmeit és e téren kivívott érdemeit. — A következő életrajz (*Böngérfi János* fővárosi tanító tollából) *Vajdafy József*é, a fővárosi iskolaügy egyik Nesztoráé. E most is élő, 90 éves agg ember nagy érdemeket szerzett a 40-es években, mint Pest város tanácsosa s a pesti *nemzeti iskolák* igazgatója, az által, hogy a pesti iskolákban a tanításmódnak az újabb követelmények szerinti reformját sürgette és eszközölte. Hogy mennyire buzgólkodott Vajdafy a nevelésügyért, mutatja az, hogy e munkakör iránti szeretetet gyermekei lelkébe is átültette. Azt lehet mondani, valóságos pedagógus-családot nevelt. 15 gyermeke közül 9 érte el a nagykorúságot s ezek mindegyike, egy kivételével, több-kevesebb ideig működött a tanítás terén. *Géza* fia, az ungvári főgimnáziumi

tanár, *Ernő* és *Gusztáv* fiai, a fővárosi igazgató-tanárok, eléggé ismert nevek a tanügyi körökben. Élénk vonásokkal rajzolja az életrajz írója az öreg Vajdafy képét, mint családapáét, gyermekei körében. Hivatalos elfoglaltsága mellett is tudott magának időt szakítani a gyermekeivel való foglalkozásra; a pedagógiában szerzett elméleti ismereteit családja körében is értékesítette. Zenére maga tanította gyermekeit s mindegyiket bevezette legalább egy hangszer kezelésébe. Hetenkint négyes gyakorlatokat tartott velök, közéjök állott maga is, s rendesen ő maga játszotta a prímet. — E füzet utolsó, teljesen be nem végzett életrajza (irta *Kurz Samu*, fővárosi tanító) az 1853-ban meghalt *Milde Vincze Eduárd*ról szól, ki, mint papi ember, századunk elején a bécsi egyetemen a pedagógia tanára volt, s kinek elmélete s iránya szerint tanították hazánkban s a katholikus tanító- és lelkészképzőintézetekben évtizedeken át a neveléstant. Az író röviden ismertetni kezdi a később (1831.) bécsi érsekké lett Mildének pedagógiai munkáit és elméleteit, a melyeket újabban Dittes kiválóan méltányolt.

Valamivel többet akartam mondani e füzetről, mint a mai napság szokásos hirlapi ismertetések, hogy feltüntessem, hogy e vállalat, keletkezése óta folytonosan izmosodik, és már sok tekintetben legyőzte a kezdet nehézségeit, melyekre annak idejében mi is rámutattunk. A jelen füzet valósággal tanulságos és élvezetes olvasmányt nyujt. Az életrajzok jól vannak megválasztva, elég csinosan, szemléltetően, a kort és környezetet is jellemző vonásokkal és meleg hangon megírva. Ajánljuk e munkát olvasóink figyelmébe. Tanítói könyvtárak és könyvgyűjtő egyes tanítók hasznos könyvet nyernek benne, ha a mostani gondos szerkesztés továbbra is megmarad.

JÓZSI ÉS ERZSIKE. Gyermeklap. Megjelenik Aradon, minden hó közepén 16 nagy negyedrét oldalon, a szöveg után rajzolt eredeti képekkel. Felelős szerkesztő és tulajdonos *Gyönggyössy Rudolf*. A lap ára egy évre 1 frt 20 kr, mely a kiadóhoz (Arad, Magyar-utcza 24. sz.) küldendő.

Gyermek- és ifjúsági lapjaink száma a múlt nyáron egygyel szaporodott: az Aradon megjelenő gyermeklappal, melynek czímét itt részletesebben leirtuk. Nem mondhatjuk, hogy ilynemű lapoknak épen szükében volnánk. A fővárosban hat ilyen lapunk jelenik meg: a Forgó bácsi *Kis Lap*ja, a Dolinay *Hasznos Mulattató*ja és *Lányok Lapja*, a Kalocsa Róza *Leány Világ*ja, a Kürthy Emil *Magyar Ifjuság*ja, a Halász Nándor szerkesztette *Magyar zsidó ifjuság lapja*, s ezekhez járúl hetedikül a *Józsi és Erzsike*. E 7 közül azonban talán egyet sem nevezhetünk meg mint olyat, mely mintaszerű volna, s a szigorú kritikát minden tekintetben kiállaná. Pedig megdönthetetlenül áll az a szabály, hogy a zsenge ifjúságnak vagy jót adjunk, vagy semmit. Én azt hiszem, mintaszerű

gyermeklap előállításához három főkellék elmaradhatlanúl szükséges: 1. Kellő pedagógiai tapintat, mely meg tudja választani, mi a gyermeknek való. 2. Irói ügyesség, mely a gyermeknek érthető módon s e mellett irodalmi szempontból is kifogástalanúl adja elő a jól megválasztott anyagot. 3. A nevelés ügyeért való önzetlen buzgóság, mely a munkát megillető díj mellett kizár a vállalat köréből mindenféle nyereséghajhászást.

Régibb gyermeklapjainkat nem akarom most e hármas próbakőre helyezni, csak a legújabbról szándékozom e szempontból egyet-mást röviden elmondani.

Az aradi gyermeklapnak dicséretére válik, hogy — itéletem szerint — nem nyerészkedési vágy, hanem nevelői buzgóság adott neki létet. Jó oldalát képezi az is, hogy szerkesztése egy tapasztalt tanító (iskolai igazgató) kezébe van letéve, s így biztosítva van a lapnak határozott paedagogiai iránya. Czikkei, mint ilyen olvasmányoknál szükséges, rövidek; mindegyik azon czélzattal van megírva, hogy vagy tanítson, vagy tanítva mulattasson, vagy az erkölcsi és vallásos érzést ápolja. Ez utóbbira különösen nagy gond van fordítva, úgy hogy minden számban állandó rovat a «Vallás és erkölcs» czimű. A czikkek nagy része elbeszélés, s ezek között sok az úgynevezett aesopusimese-féle. A Frőbel-féle foglalkozások, idegen és hazai gyermekjátékok ismertetése és helyet foglal e lapban. Képei eredetiek s a lap olcsóságához képest elég jók. Vannak a lapban gyermekdalok is, szöveg és dallam együtt közölve.

Különös hiányát látjuk azonban e lapban az írói gondnak és ügyességnek. A magyar gyermeket, ha már lapot olvas, mindenekelőtt a magyar nyelv csinos és helyes használatára kell szoktatni, s ha a lap e követelménynek nem felel meg, inkább ront, mint használ. Kifogásaimat 3 csoportba foglalom össze:

1. *Számos oly kifejezés* fordúl e lapban elő, *a mely magasabban jár*, hogysem a gyermekeknek könnyen érthető lenne. Egyáltalában hiba az is, hogy nincs meghatározva, mily korú gyermekeknek van e lap szánva; a mit egy 10—14 éves gyermek megérthet, azt még sokszor nem érti meg a 6—10 éves; s a mi mulattató ez utóbbinak, az már talán nem érdekli annyira a nagyobb korúakat. Lássunk egy pár példát. A 2-ik számban, «A búzaföldön» czimű czikkben egy földművelő kezében sarlót tartva, így oktatja Józsit és Erzsikét: «Nézzétek e gyönyörű tájékot. Domb és völgy váltakozik egymással. A völgyek végtelennek látszanak s nagy kanyarúlatokkal hasogatják a vidéket keresztül. A völgy oldalai oly símán szabályosak, hogy szinte kérdezi az ember; ki teremtette e gyönyörű völgyeket? — *A természet volt a mestere* s eszközül a folyóvizeket használta fel. Valamikor, ezred évek előtt, hullámok csapkodták e völgyek partjait. A vizek eltüntek medrökből, *lerakodmányaikból* itt hagyták a

drága földet s most a habok helyett arany búzakalász hullámzik mindenütt. E vidék Magyarország déli része» stb. A kifejezések fellengzős volta mellett a tartalomba egy kis pantheizmus is belemagyarázható. — Ilyen fellengzős stilű a «Sárkány úrfi története» című mese is szintén a 2-ik számban. A rongyból papir lett s «*most államtitkok, fenséges* (és nem fennséges) *eszmék, egész nemzet története van* (!) *keblébe rejtve.*» Majd a papirból sárkány lesz, s már fönn van a magasban. «De mi ez? — folytatja a meseíró. — Mily vakító fény czikázik a sötét égbolton, mily *mély oroszlán dördülés* követi nyomban! Madarak remegve bujnak rejtekeikbe, csak ő maga (a sárkány) az egyedüli vándor a nagy égürben. De a sárkán *nem használja fel helyzetének rettentő szépséget;* fél attól!» Ossián-féle utánzások, ossiáni homályossággal. Általában ez az egész mese nagyon dagályos, s a belőle kivont tanulságot nem igen teszi szemlélhetővé; a mi épen a czélja lenne. — Ép ily dagályos a stilus a 3-ik szám 7-ik lapján: «A mint a víz folyik medrében» stb.

2. *Egyebféle, meglehetős elemi stilushibák:* Az öreg vadászkutya sok «nyulat *aportirozott* ki a nádasból». Idegen szó is, rosszúl képzett is, megírva is rosszúl van. Jó vadásztól hallottam, hogy a magyar kutya megérti a magyar szót is. — Ugyanez a kutya «mintha azt mondta volna *nevető fogaival* (!): itt a pecsenye», s aztán nem sokára «a kocsiba ugrott *az ő* gazdája *lábaihoz*» (e helyett: a gazdája *lábához*). (Röviden, egy lélekzet alatt elmondva mindezek a 2. szám 3-ik lapján.) Az *ő*-nek ily magyartalan használata előfordúl gyakran, pl. a 3. számban, a *Rózsika* című elbeszélés elején is kétszer. — «Ha a betűk tudnak beszélni, *úgy* (e h. akkor) Pista gyereket betűhóhérnak nevezték.» (2. szám 5. lap.) — Ez is erős germanizmus, meg az is, hogy Munkácsy Mihály és testvérei «úri módon *lettek nevelve*» (u. o.). Munkácsyból a nagybátyja «*munkatörekvő*» embert akart nevelni (u. o.). Ez új összetétel, de nem kérünk belőle, valahogy meg ne tanulják a gyermekek! Az is furcsa, hogy a földmives a földet «*gerebennel* szétmorzsolja» (9. sz. 2.); inkább *gereblyé*-vel, mert amazzal a kendert tisztítják. (V. ö. Czuczor - Fogarasi-féle szótárral is.) — Ezek meg nem szabatos kifejezések: a gyermekek «szemöket, *kezöket, többi érzékeiket* gyakorolják» (a kéz is *érzék!*); «gondolkozásukat helyes felfogásra, *szép ízlésre*, arányosságra, kiszámításra szoktatják» (9. sz. 5. l.). Meg ez sem: Andor vízbe esett, aztán bele kapaszkodott az ágakba s «*fölfogta* (e h. föntartotta) *magát a víz tetején*» (9. sz. 7.).

3. A *helyesírás* elleni vétségek még akkor is nagy hibák gyermeklapban, ha sajtóhibából erednek. Nem is kell talán említenem, hogy a helyesírást illetőleg, az ifjúság oktatásában, a M. T. Akadémia szabályaihoz kell szigorúan ragaszkodnunk, már csak az egyformaság szempontjából is. És ha a gyermeklap olvasása közben ilyenekhez szokik: «*amelyik*»

e h. a melyik (2. sz. 5. l.); «*főztyük*», e h. főztjük (2. sz. 7.); «*kedvel*» végzi dolgát, e h. kedvvel (2. sz. 10.); «*duzzattá vállnak*», e h. duzzadttá válnak (9. sz. 2.); «*legerősbb*» e h. legerősb (9. sz. 3.); «*metszük*», e h. metszszük (9. sz. 8.); «*magyar utcza*», e h. Magyar utcza (9. sz. 16. l.) stb. stb. — akkor lapja őt félrevezeti, s a helyesírásra kellő gondot fordító tanítónak gyűlik meg aztán a baja az ilyen kis lap apró olvasóival.

Sok aprólékos, de nem fontosság nélküli megjegyzést tehetnék még, különösen a nyelv szempontjából, e kis lap ellen; megróhatnám többek közt a versek egy részének üres rimpengetéseit s kificzamított vagy dagályos kifejezéseit; de már ideje bevégeznem ismertetésemet és bírálatomat. A hibákra jó indulatból mutattam rá, tudván, hogy ha a rájok mutatást megismerés követi, ennek javulás lesz az eredménye. A szerkesztéshez mindenesetre több gond és pedánsság lesz szükséges, mint a mennyi eddig ráfordíttatott; másrészt a dolgozótársaknak is meg kell könnyíteniök gondosabb munkájok által a szerkesztő nehéz feladatát. Így reménylhető, hogy, tekintve az egészséges kiinduló pontot, Arad, e derék magyar város, oly gyermeklapot produkálhat, a mely a fővárosiakkal a versenyt nemcsak hogy kiállja, hanem azokat pedagógiai tekintetben meg is haladja.

(Budapest.) Komáromy Lajos.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Három fontos mozzanatot jegyezhet fel e hóban nőnevelésünk történetírója: e három mozzanat, három kiválóan női s nőnevelési érdekeknek szolgáló három közgyűlés, melyek mindenike külön magában is nagyjelentőségű, együttvéve pedig fényes tanúsága annak, hogy társadalmunk a nőnevelés érdekeiért fáradni, lelkesedni s a nőnevelés munkásait tisztelni, becsülni s megjutalmazni is tudja. Jele annak is, hogy nőnevelésünk munkásai jól felfogva érdekeiket nem csak a tanteremben hanem társadalmi úton is igyekeznek tenni egymásért, önmagukért. E három közgyűlésről adunk ez úttal számot a nőnevelési szemlében, s midőn olvasóink figyelmét rájuk felhívjuk, fölöslegesnek tartjuk jelentőségüket különösebben kiemelni, mivel olvasóink e jelentőséget — tudjuk — maguk is érezik, s amaz egyesületek és közgyűlések hatását saját körükben is növelni, terjeszteni törekednek.

*

Karacs-ünnepély. — Az elmult közeli napok mozgalmát a tanítói körökben az a vágy idézte elő, hogy Karacs Teréznek, a tanítónők nesztorának 80-ik születésnapját az elismerés és illő méltánylás aranyozó sugaraival tegyék fényessé, ragyogóvá. Nemcsak saját tanítványai vitték vagy küldték hálájuk nyilatkozatát hozzá, hanem egész Magyarország sietve fejezte ki egyesületei által is neki, az ünnepeltnek tiszteletét és nagyrabecsülését.

Az ünneplők közé állott a budapesti népnevelők egyesülete is, midőn tagjait és az érdeklődőket nyilvánosan megtartott díszgyűlésén a új városház termébe meghívta. A terem megtelése mutatta, hogy Karacs Teréz munkásságának nemcsak a távol multban van nagy fontossága, személyének vonzereje, hanem az előrehaladt jelenben is csak olyan vonzó erővel bír neve és jogosultsággal ünnepeltetése. A gyűlést az elnök György Aladár nyitotta meg, s azután a budai férfitanítóképezde tanítványai lelkes dalra fakadva a hallgatóság lelkében ünnepélyes hangulatot keltettek. — Majd az elnök, annak kijelentése után, hogy tekintettel a gyűlés czéljaira, a rendes tárgysorozat mellőzését ajánlja, s felszólította Péterffy Sándor urat, hogy olvassa fel ez alkalomra írt beszédét. — Ha volt a hallgatóság körében, kit csupán a név iránti tisztelet vezetett ide, nem ismervén azon fontosabb momentumok és indítékok sorait, melyek

a 80 éves nő életét kitöltötték és szereplésének megadták fontosságát, úgy az a végig érdekesen tartott felosvasásból megszerezhette magának Karacs Teréz életének és működésének világos képét. — A hallgatóság tetszéssel fogadta a felolvasásást s elhatároztatott, hogy kinyomtatják.

Ezután Zirzen Janka úrnő azon indítványt terjesztette a gyűlés elé, hogy Karacs Teréznek ez alkalomból üdvözlő levelet küldjön a gyűlés a jelenlevő tanítónők és tanítók aláírásával. A már elkészített meleg hangú levelet át is nyujtja az elnöknek. — Elhatározták továbbá, hogy gyűjtést rendeznek egy, az Eötvös-egyesületnél leteendő Karacs-alapítványra, melynek kamatait elaggott tanítónők élvezhessék. Mindkét indítványt a legélénkebb helyesléssel fogadták el.

Felhangzott utoljára is a pedagógium növendékeinek kara s hatalmas «Isten áldd meg a magyart» töltötte be a tágas teremet és a hallgatóság szivét, lelkét. — Meg is áldotta a mindenható nemzetünket akkor, mikor Karacs Terézt adta neki.

*

A «Mária Dorottya egyesület» közgyűlése. A Mária Dorottya egyesület tagjai folyó hó 17-én gyűltek össze a Lipót-utczai új városház termében évi közgyűlésre. A kevés számú hallgatóság meleg érdeklődésével pótolta az elmaradottaknak hiányát, s a gyűlés kezdő perczétől fogva annak bezártáig a legélénkebb megbeszélésekben mutatta be ez irányú buzgalmát is. Délelőtt 10 órakor megérkezett az egyesület buzgó elnöknője báró Nyáry Adolfné ő méltósága. Az egybegyűlt tagok közől ott ott láttuk: Kralovánszky Istvánnét, Bischitz Dávidnét, Gönczy Pálnét, Falk Zsigmondot, Tóth Józsefet, György Aladárt, Léderer Ábrahámot, dr. Kerékgyártó Eleket, Zirzen Jankát, Draskovits Kondor Elmát stb.

Az elnök a gyűlést megnyitotta és felszólította Bartoniek Géza titkár urat, olvassa fel évi jelentését, a melyben számot is ad az egyesület működéséről. Kiemelé, hogy az egyesülethez nagyobb adomány érkezett a város részéről, a mennyiben az egy 5000 frt értékű 1200 □-ölnyi területű ingyen-telket ajándékozot az örömvölgy-utczában, melynek megszerzésében különös érdemök van báró Nyáry Adolfné ő méltóságának, Kralovánszky Istvánné, Bischitz Dávidné és Zirzen Janka úrnőknek, kik ez ügyet meleg érdeklődésükkel karolták fel.

Jelenti továbbá, hogy Hirsch báró ujabban az egyesületi épület belső felszerelésére 1450 frtot adományozott és Weisz Bernát 86. születési évfordulója alkalmából 100 frtnyi adománynyal járult az egyesület vagyonának gyarapításához.

A közgyűlés köszönetet szavaz a nemes lelkű adakozóknak.

A rendes pénztári jelentés helyett lovag Falk Zsigmond mint a számvizsgáló bizottságnak egyik tagja olvassa fel a számvizsgáló bizott-

ság jelentését, mely szerint az egylet vagyonának kezelését a legnagyobb rendben találta, s jelenti, hogy a tényleges vagyon 14,818 frt és 2 krt tesz ki. Ez alkalommal meleg köszönetet szavaz Zirzen Janka pénztárnoknak a fáradhatlan buzgalomért.

Ezután György Aladár indítvány alakjában sürgeti az «Otthon» fölépítését, elérkezettnek látván az időt és elég rendezettnek az egylet pénzügyi viszonyait arra nézve, hogy minél hamarább kezdje az már meg működését. — Rövid vita után a közgyűlés határozatilag kimondja, hogy sem időhöz, sem pénzhez nem fogja kötni az építkezés kérdését; és teljesen megnyugszik a választmány intézkedésében. — Ugyszintén egyhangúlag elfogadja Léderer Ábrahám indítványát, hogy a Párisban lakó Hirsch bárónak, az egyesület egyik legbőkezűbb adakozójának, részvétiratot küldjenek és hogy Karacs Terézt üdvözlő irattal keressék fel 80-ik születésnapja alkalmával.

A gyűlés befejező tárgyát a tisztikar és választmány megválasztása képezte; az előterjesztetteket a közgyűlés kivétel nélkül elfogadta, igy tehát a tisztikar és választmány a következő tagokból alakíttatott meg:

Alelnök: Bischitz Dávidné, Herich Károlyné, Tóth József. Jegyzők: Nemecskay Irma és Berta Ilona. Titkár: Bartoniek Géza. Ellenőr: Sretvizer Lajosné. Választmányi tagok: Gr. Batthyányi Ferenczné, Bartoniek Gézáné, Beöthy Miklósné, Berzeviczy Albertné, Boldizsár Piroska, özv. Bulyovszky Gyuláné, Csiky Kálmánné, Draskovits Istvánné, Dusoczky Károlyné, Frey Lajosné, Gallauner Lujza, Girókuty Ferenczné, Gönczy Pálné, Haberer Jonathanné, Hercz Arminné, Hoffmann Jolán, Janich Józsefné, Keleti Gusztávné, Kralovánszky Istvánné, Lubich Etelka, Melha Kálmánné, Pucher Józsefné, Odor Emilia, Radnay Jenőné, Radnay Izabella, Rozenczveig Safir Sarolta, Saffáry Irma, Sartsevics Borbála, Sebestyénné Stetina Ilona, Szarvas Gáborné, gróf Szapáry Gyuláné, özv. Székács Józsefné, Szemlérné Frecskay Józsa, Szathmáry Király Pálné, Szukováthy Ottilia, Tavaszi Rózsa, Tomasek Ilona, Thuránszky Irén, Zöllner Erzsébet, Vendler Irma, Békey Imre, Berecz Antal, Berzeviczy Albert, Draskovits István, Falk Zsigmond, Frey József, Gönczy Pál, Gyertyánffy István, György Aladár, Hanzély János, Károly Gy. Hugó, Kerékgyártó Elek, Komáromy Lajos, Léderer Ábrahám, Minke Béla, Péterffy Sándor, Pucher József, Röck Szilárd, Sebestyén Gyula, Sretvizer Lajos, Suppán Vilmos, Tanos Imre, Wayand Géza, Waisz Bernát. A vidéki választmányi tagok névsora következőkben alapíttatott meg: Br. Boxberg Paula (Alcsúth), Botta Anna (Fogaras), Décsey Janka (M.-Sziget), De Gerando Antónia (Kolozsvár), Hoffmann Amália (Szabadka), Inkeyné gr. Zichy Irén, Kasztner Janka (Kolozsvár), özv. Lakatos Jánosné (Csik-Szereda), özv. Lakos Károlyné (Fiume), Marsits Rozina

(Temesvár), Nagyné Csorba Mária (Kaposvár), Némethy Piroska (Miskolcz), Schreiber Kornélia (Zilah), Schwarz Irma (Kassa), Speidel Berta (Resicza), Tomor Róza (Bécs), Tschürtz Oktávia (Sopron), Uhrl Józsa (Pozsony), Wollmann Emma (Pozsony), Zelles Etelka (Szombathely), Göbel János Gy. (Székes-Fehérvár), Groó Vilmos (Rima-Szombat), Halász Ferencz (Beregszász), Piller György (Szabadka), Orbán Ferencz (Brassó), Szabó Károly (Sopron).

A tagok avval az általánosan átérzett gondolattal hagyták el a gyűlés termét, hogy egy év mulva megint találkoznak itt, de akkor már erős alapon fog nyugodni a «Mária Dorothea» egyesület, mert az előző évek példája után ítélve azután még növekedni kell a jótékonysági érzületnek országszerte s majd nemcsak a közelebbről érdekelt hozza el buzgón filléreit, hanem a nagy közönség is hálát mutat ez úton gyermekei oktatóinak, tehetségéhez mérten járulván e jótékony intézmény gyarapításához.

*

Az orsz. nőiparegylet e hó 24-én ősz-utczai tanintézetének egyik termében tartotta meg tagjainak érdeklődése mellett rendes évi közgyűlését özv. Szathmáry Királyi Pálné elnöklete alatt. Jelen voltak a közgyűlésen Röck Szilárd, Szemlér Mihályné és Jerney Jánosné alelnökök, Gönczy Pál min. tanácsos és neje, özv. Veres Pálné, Bulyovszky Lilla, Előry Farkas Kálmán, Grosz Albertné, Szukováthy Ottilia igazgatónő stb. A közgyűlés első sorban a házépítésre vonatkozó zárjelentéssel foglalkozott, e szerint a házépítésből még 18,000 frt vár fedezetre, a minek törlesztése az idei költségvetésre jelentékeny terheket ró. A közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott Gönczy Pálnak, mint a kinek első sorban érdeme, hogy az egyesületnek szép háza felépült. Az elnök felhívására Szukováthy István titkár előadta a lefolyt évi jelentést, a melyből a közgyűlés örvendetes tudomásúl vette, hogy az egyesületnek kézimunka ipar-iskolájából a 10,000 frtot meghaladó jövedelme van s mintegy 500 növendék nyer ez intézetben oktatást. A pénztár állását a következő adatok mutatják: az 1887. évi rendes bevételek 19,000 frtot tesznek, a kiadásokra — miután törlesztésre 3000 frt s az adósságok kamatjaira 900 frtot kell fordítani — 21,000 frtot irányoztak elő. Az igy mutatkozó 2000 frt beszerzéséről a választmány fog gondoskodni. E pontra nézve György Aladár meleg szavakban ajánlja a választmánynak a buzgalmat az egylet fejlesztése körül, mert az egylet terhei csak úgy csökkenhetnek, ha a közönség érdeklődése a legszélesebb körben feléled. Ezután újra megválasztatott alelnöknek Röck Szilárd, kinek működési ideje ez évben lejárt s kiegészíttetett a választmány. Végül ifj. Gönczy Pál pénztárnok zárszámadását helybenhagyták, a felmentvényt neki megadták. Tiszteletbeli tagokúl megválasztották Mendl István főv. biz. tagot és idősb Csorba Edét. — Hirsch Mórnak, mint az egylet jótevőjének fia elvesztése fölött részvétét fejezte ki a közgyűlés, végre a választmánynak s Szathmáry Király Pálnénak tapintatos és buzgó vezetéséért köszönetet szavazott.

(Budapest.) Zilahy Ilona.